

SAVONIA

**OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
KULTTUURIALA**

JÄÄRÄPÄÄ-NÄYTELMÄN PÄÄROOLIHENKILÖN PUKUSUUNNITTELUN KUVAUS JA ANALYSOINTI

TEKIJÄ: Anna-Maija Valta

Koulutusala Kulttuuriala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Muotoilun koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Anna-Maija Valta	
Työn nimi Jääräpää-näytelmän pääroolin puvustusprosessin kuvaus ja analysointi	
Päiväys	2018-04-20
Sivumäärä /liitteet	48/4
Ohjaaja(t) Sirpa Ryyänen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Oulun kaupunginteatteri Oy	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää Suomessa ensimmäisen kerran teatteriesitykseksi tehdyn Jääräpää-näytelmän puvustusprosessi J.M Gilletten suunnittelu- ja ongelmaratkaisun perusteella. Tavoitteena oli selvittää Gilletten 7 vaiheen hyöty roolipukusuunnittelussa. Opinnäytetyössä kuvataan ja analysoidaan näytelmän pääroolihenkilön pukusuunnittelun toteutuminen Gilletten 7 vaiheen perusteella. Gilletten malli sisältää seitsemän eri vaihetta: sitoutuminen, analyysi, tutkimus, haudonta, valinta, toteutus ja arviointi.</p> <p>Pukusuunnittelu toteutettiin vuosina 2015-2016 Oulun kaupunginteatterin suurelle näyttämölle. Pukusuunnittelusta tehtiin muistiinpanot, joiden perusteella opinnäytetyössä käytiin Gilletten 7 vaihetta läpi. Opinnäytetyössä selvitettiin, miten pukusuunnittelu eteni sitoutumisvaiheesta aina arviointiin.</p> <p>Opinnäytetyön perusteella Gilletten mallista kehittyi uusi kaaviomalli; numerointi poistettiin ja vaiheet tasaverstaistuivat. Numerointi jätettiin pois, koska kaikki vaiheet vaikuttivat toisiinsa koko pukusuunnittelun ajan, eikä silloin ole numerojärjestyksellä merkitystä. Työvaiheiden edetessä palattiin edellisiin vaiheisiin, saadakseen tukea sekä vahvistusta pukusuunnitteluun ja esille tullessiin ongelmiin. Näiden vaiheiden tasa-arvoisuus pukusuunnittelussa korostui, koska pukusuunnitteluun ei ollut vertailupohjaa.</p> <p>Pukusuunnittelun ydinasiaksi nousi sitoutuminen. Analysointi ja tutkimusvaihe liitettiin yhteen, samoin tehtiin haudonta ja valintavaiheelle. Kaavion vaiheiden yhdistämiseen vaikutti se, että niitä ei voinut erottaa toisistaan pukusuunnittelussa. Kuitenkin kaikki vaiheet olivat tärkeitä ja vaikuttivat toisiinsa koko suunnittelun ajan. Opinnäytetyöstä on apua ammatti- ja harrastajateattereiden pukusuunnitteluun ja sen opetukseen. Kehitetty kaavio auttaa pukusuunnittelua. Se toimii myös opasteena teattereiden henkilökunnalle. Kaaviossa on mainittu pukusuunnittelun pääkohdat, joiden avulla pystytään helpottamaan teatteriesityksen puvustuksen suunnittelua.</p>	
Avainsanat Pukusuunnittelu, Gillette, Oulun kaupunginteatteri, kantaesitys, pääroolihenkilö	

Field of Study Culture			
Degree Programme Degree Programme in Design			
Author(s) Anna-Maija Valta			
Title of Thesis Description and analysis of costume design process for the leading role in the play Jääräpää			
Date	20.4.2018	Pages/Appendices	48/4
Supervisor(s) Sirpa Rynnänen			
Client Organisation /Partners Oulu City Theatre Ltd			
Abstract			
<p>The purpose of the study was to research the costume design process for the first theatre performance of the play Jääräpää according to the costume design and problem solving by J.M. Gillette. The aim was to find out the benefit of Gillette's seven phases in stage costume design. The study is a description and analysis of the realization of costume design for the leading character in the play Jääräpää on basis of J.M. Gillette's seven phases. Gillette's model consists of seven different phases: commitment, analysis, research, incubation, selection, implementation and evaluation.</p> <p>The costume design was carried out in 2015-2016 for the main stage in the City Theatre of Oulu. The study included taking notes on the costume design and examining them on the basis of Gillette's seven phases. The study discussed how costume design went on from commitment all the way to evaluation.</p> <p>Based on this study Gillette's model transformed into a new schema; the original numbering was left out and the phases became equal to each other. The numbering was left out because all the phases had an impact on each other during the whole process of costume design and therefore the numbering order has no relevant meaning. When the work went on it was necessary to go back to former phases in order to get some support and reinforcement in costume design and in problems emerging from it. The equality of these phases was emphasized in costume design as there was no comparable baseline to use.</p> <p>The main point of costume design became commitment. Analysis and research were combined together, as well as incubation and selection. The combination of these phases in the schema was affected by the fact that they could not be separated from each other in the costume design. However, all the phases were relevant and had an impact on each other through the whole design process.</p> <p>The study offers help to costume design in professional and amateur theatres and for teaching costume design as well. The developed schema will benefit costume design. It will also serve as a guide for the staff at theatres. The main points of costume design are dealt with in the schema which will make costume design for a theatre performance easier.</p>			
Keywords Costume design, Gillette, leading character, City Theatre of Oulu, world premiere			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	6
1.1	J.M.Gilletten suunnittelu- ja ongelmaratkaisumalli	9
1.2	Käsitteet ja määritelmät	11
1.3	Tausta-aineistot	12
1.4	Tutkimusaineisto.....	13
2	PÄÄROOLIHENKILÖN PUKUSUUNNITTELUN KUVAUS.....	14
2.1	Romaanin tiedot pääroolihenkilöstä	14
2.1.1	Romaanista muodostunut kuva pääroolihenkilöstä	16
2.2	Käsikirjoituksen tiedot.....	17
2.2.1	Ohjaajan näkemys	17
2.2.2	Käsikirjoituksen vaikutus pukuluonnoksiin.....	17
2.2.3	Romaanista ja käsikirjoituksesta syntyneet roolipukuluonnokset.....	21
2.3	Harjoituskauden vaikutus roolipukusuunnitteluun.....	22
2.3.1	Harjoituskauden pukusuunnittelu.....	22
2.3.2	Pääroolihenkilön puvustus.....	25
2.3.3	Puvuston työn toteutus.....	28
3	PÄÄROOLIHENKILÖN PUKUSUUNNITTELUN ANALYSOINTI GILLETTEN 7 VAIHEEN MUKAAN.....	29
3.1	Sitoutuminen.....	29
3.2	Analysointivaihe.....	30
3.3	Tutkimusvaihe	31
3.4	Haudontavaihe	32
3.5	Valintavaihe	32
3.6	Toteuttamisvaihe.....	33
3.7	Arviointivaihe	33
3.7.1	Ohjaajan arvio pukusuunnittelijan työstä.....	34
3.7.2	Kriitikoiden arvostelut puvustuksesta.....	35
4	POHDINTA.....	37
5	ARVIOINTI.....	38
5.1	Opinnäytetyön merkitys.....	39
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT.....	40
	KUVALUETTELO.....	41
	LIITETIEDOT	42
	LIITTEET	
	Liite 1. Jääräpää näytelmän kohtausluettelo 14.10.2016.....	43

Liite 2. Eeva-lehden arvio	45
Liite 3. Sanomalehti Kalevan arvio.....	46
Liite 4. Nousu, Rajaton kulttuurimedien arvio.....	48

1 JOHDANTO

Aiheen valinta opinnäytetyöhön perustuu työkokemukseeni roolipukujen valmistuksesta sekä pukusuunnittelusta Oulun kaupunginteatterissa vuosina 1986 - 2018. Analysoinnin kohteeksi valitsin Suomen kantaesityksen Jääräpää-nimisen näytelmän, joka sai ensi-iltansa Oulun kaupunginteatterin suurella näyttämöllä 4.11.2016. Aiheeseen perehdytään pukusuunnittelijan näkökulmasta, sillä oli ajateltu, että toimin kyseisen näytelmän pukusuunnittelijana. Opinnäytetyön ja Jääräpää-kantaesityksen pukusuunnittelutyö oli ajateltu tehtäväksi samanaikaisesti, mutta niiden yhtäaikainen toteutus osoittautuikin mahdottomaksi. Tein täten pukusuunnittelusta mahdollisen kattavat muistiinpanot, joista on jälkepäin hyvä tehdä opinnäytetyö. Pukusuunnittelun tein puvustonhoitajan työni ohessa.

Näytelmän käsikirjoitus on Oulun kaupunginteatterin dramaturgi Jukka Heinäsen käsialaa, pohjautuen vuonna 2014 Mikko - Pekka Heikkisen romaaniin, Jääräpää. Yhteistyökumppanina on Oulun kaupunginteatteri Oy. Näytelmän tekijänoikeudet ovat kirjailija Mikko-Pekka Heikkisellä, Oulun kaupunginteatterilla ja esityksen musiikilliset oikeudet Teostolla.

Lyhykäisyydessään Jääräpää-esitys on pakkasen huurruttama komediallinen selviytymistarina helsinkiläisen Katja Karhuvuoman elämästä Muonion kunnanjohtajana. Hänen vetämistään Long Hill Ski ja Muonio - Enontekiö suurkunta hankkeiden värikkäistä vaiheista sekä rakkauselämästä tuoreena aviovaimona pimeässä Lapin kaamoksessa.

Näytelmä koostuu tapahtumasarjoista, jotka horjuttavat hänen tulevaisuuden uskoaan itseensä ja paikkakunnan ihmisiin. Lopulta kevään herätessä ihmisten vaikeudet sulavat auringon säteissä rakauden ja oikeudenmukaisuuden voittaessa pimeyden.

Palattuani tarkastelemaan näytelmän pukuluonnoksia ja muistiinpanoja kehittyi ajatus opinnäytetyöstä, joka on kuvaus ja analysointi pukusuunnittelijan puvustusprosessista. Opinnäytetyössäni käsittelemäni vain pääroolihenkilön puvustukseen vaikuttaneet tekijät: romaanista kerättyä aineistoa, käsikirjoituksen pohjalta syntyneitä pukuluonnoksia sekä harjoituskaudella jäsentyneitä roolipukuja. Kantaesitykseen ei ole löydettävissä aiemmin tehtyä julkista esitystä tai taustatietoa, joka sisältäisi roolipuvustusta. Esityksen visuaalisuus on luotava ohjaajan kanssa taiteellisessa suunnittelutyöryhmässä, romaanin, käsikirjoituksen ja näyttämöharjoitusten pohjalta.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää pukusuunnittelun haasteet Jääräpää-näytelmän kantaesityksestä. Opinnäytetyön tavoitteena on kuvailla ja analysoida muistiinpanojen perusteella puvustuksen valmistumisen etenemistä J.M. Gilletten 7 vaiheen pohjalta.

Muistiinpanoja on kolmessa ruutuvihkossa, yhdessä kansiossa ja tietokoneella. Muistiinpanoissa on jäsenneltyä ja jäsentämätöntä tiedostoa ja harjoitusvaiheen valokuvia. Muistiinpanoihin sisältyy pääroolihenkilön pukusuunnitteluun ja puvustusprosessiin kirjoitettua ja kuvattua aineistoa. Pääroolihenkilön muistiinpanoissa on lehtien vaatekuvia, valokuvia, vähäisiä piirroksia sekä roolin pukuluonnoksia. Opinnäytetyö sopii ensisijaisesti teattereissa työskenteleville ja kaikille teatterista ja puvustuksesta kiinnostuneille. Lisäksi opinnäytetyölläni pyrin kehittämään ja ymmärtämään paremmin omaa työskentelyäni pukusuunnittelijana ja puvustonhoitajana.

JÄÄRÄPÄÄ
Mikko-Pekka Heikkinen - Jukka Heinänen

*Valoa kohti
sano etelän likka
ku pohjoseen lähti!*

Ohjaus Jukka Heinänen | Lavastus Sattva-Hanna Toiviainen
Puvustus Annukka Valta | Rooleissa mm. Iida-Maria Heinonen
ENSI-ILTA 4.11.2016 SUURELLA NÄYTTÄMÖLLÄ

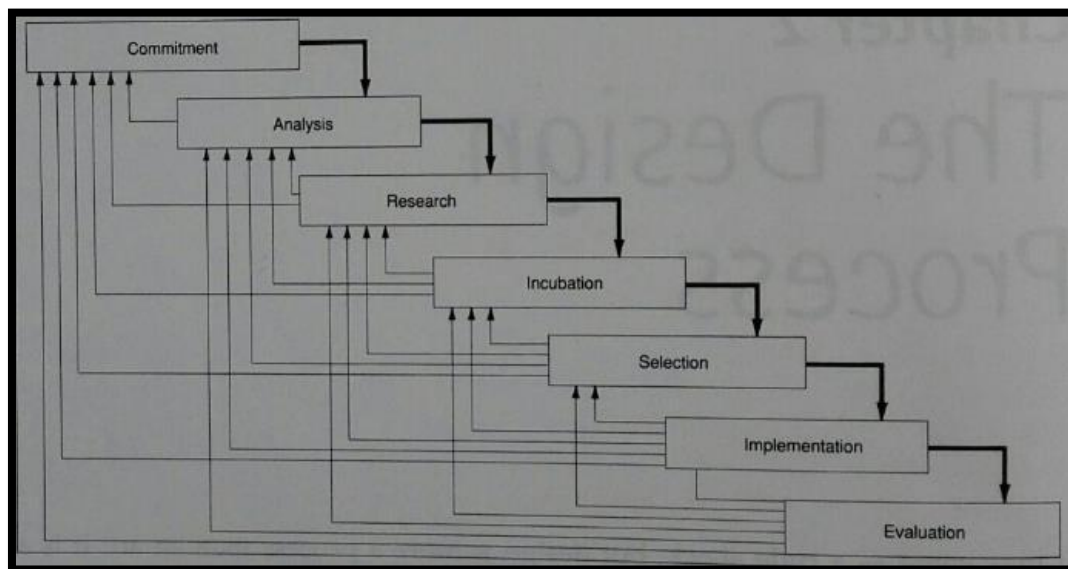
teatteri.ouka.fi
OULUN KAUPUNGIN
TEATTERI

KUVA 1. Oulun kaupunginteatterin Jääräpää-näytelmän juliste (Oulun kaupunginteatteri 2016-03-24 kuvaaja Kati Leinonen).

1.1 J.M.Gilletten suunnittelu- ja ongelmaratkaisumalli

Käytän J.M Gilletten suunnittelu- ja ongelmaratkaisumallia kuvatessani ja analysoidessani pääroolihenkilön pukusuunnittelun.

KUVA 2. Kaavio J.M.Gilletten 7 vaiheen kaavio teatterityön suunnitteluun- ja ongelmaratkaisuun (J.M.Gillette 2000, 20). (Valta 2018)

Alla englannin kieliset J. M. Gilletten suunnittelu- ja ongelmaratkaisun vaiheet vapaasti suomennettuna.

Commitment - Sitoutumisvaihe

Gilletten mukaan sitoutuminen on pukusuunnittelun tärkein vaihe. Merkittävää siitä tekee se, että sitoutumisessa on haastettava itsensä tekemään ja toteuttamaan suunnittelu parhaalla mahdollisella tavalla (Gillette 2000, 19 -20). Pystyäkseen sitoutumaan on tiedettävä näytelmän tuotantotiedot: näytelmän nimi, aikataulu, henkilöresurssit sekä budjetti.

Analysis – Analysointivaihe

Gilletten analysointivaiheen tavoitteena on koota näytelmän käsikirjoituksesta viitteitä ja tietoja, jotka liittyvät yksittäisiin tapahtumiin, tyyliin, ajan kulkuun, valaistukseen, ääniin, yhteiskuntarakenteisiin ja yksilön asemaan sekä roolihenkilöihin (Gillette 2000, 20-22).

Research – Tutkimusvaihe

Gillettellä vaiheen tavoitteena on koota näytelmästä informaatiota, joka tukee suunnittelijan osaamista, lisää kokemusta ja tietämystä. Käsikirjoituksen tutkiminen jaetaan kahteen tutkimusalueeseen: taustatutkimukseen ja käsitteelliseen tutkimukseen. Taustatutkimus on käsikirjoituksen henkilöihin, tapahtumiin ja aikaan liittyvää historiallisen tiedon hankintaa tapakulttuureista, taiteista, vaa-
tetuksista ja tyyllilajeista. Se voi olla myös väripsykologiaan syventymistä, joka auttaa tunnistamaan esityksen henkilöt toisista henkilöistä. Käsitteellisen tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää mahdollisimman monella eri tavalla näytelmän ongelman ratkaisumahdollisuudet. Pukusuunnittelijan on arvioitava keräämänsä tiedon ja visuaalisen materiaalin sopivuutta suunnittelualueeseen. (Gillette 2000, 22-24).

Incubation - Haudontavaihe

Haudontavaihe on Gillettellä suunnitteluprosessin tauko, jossa unohdetaan koko työ. Haudontavaiheen tavoitteena on olennaisen suunnitteluaineksen ja ideoiden esille saaminen (Gillette 2000, 25).

Selection - Valintavaihe

Valintavaiheeseen suunnittelijat luonnostelevat ideansa, jotka voivat olla piirroshahmotelmia. Luonnokset esitellään työryhmän jäsenille ja niiden tulee olla selkeitä ja perusteltuja. Tarkoituksena on koota kaikilta suunnittelijoilta näytelmän visuaalisuutta tukevat luonnokset (Gillette 2000, 25-27).

Implementation - Toteuttamisvaihe

Gilletten toteuttamisvaiheeseen sisältyy valittujen pukuluonnosten loppuun tekeminen joko piirtämällä tai maalamalla. Tämän jälkeen hankitaan sopivat materiaalit esimerkiksi kankaat. Luonnosten pohjalta materiaaleja käyttämällä, puvuston henkilökunta valmistaa niistä tarvittavat roolipuvut. Pukusuunnittelija kantaa vastuun siitä, että puvut valmistuvat luonnosten mukaisesti (Gillette 2000, 27-32).

Evaluation – Arviointi

Gilletten arviointivaihe sisältää suunnittelijan objektiivisen näkökulman omasta ja suunnitteluryhmän välisestä kommunikaatioprosessista. Siinä pyritään kehittämään suunnittelijan omaa toimintatapaa ja kommunikaatioita ryhmässä/ryhmissä (Gillette 2000, 32).

1.2 Käsitteet ja määritelmät

Kantaesitys

On näytelmän tai muun taiteellisen esityksen ensimmäinen julkinen esityskerta (Sivistysanakirja 2018-04-09).

Näytelmä

Sisältää yleensä kirjallisen lähtökohdan, jota esitettäessä puhutaan ja toimitaan sille rakennetussa visuaalisessa ympäristössä (Sivistysanakirja 2018-04-09).

Näytös

Näytelmä sisältää yhden tai useamman näytöksen ja ne sisältävät kohtauksia (Noodi 2011-02-17).

Kohtaus

Näytelmän tapahtuma tai tapahtumasarja (Noodi 2011-02-27).

Käsikirjoitus

Sisältää päätekstin ja sivutekstin. Päätekstissä voi olla yksittäistä eli monologista vuoropuhelua ja/tai dialogisesti etenevää keskustelua. (Oppimateriaali 2013-03-26).

Roolihenkilö

Näytelmässä on usein roolihenkilöitä. Roolihenkilöiden lisäksi lavalla voi esiintyä myös hahmoja esimerkiksi ohikulkijoita, esiintyjä omana itsenään tai useita nopeasti vaihtuvia rooleja (Noodi 2011-02-27).

Pääroolihenkilö

Näytelmän tarina kerrotaan pääroolihenkilön kautta (Elokuvantaju 2011-02-27).

Kohtausluettelo

Kohtausluettelo on lista näytelmän kohtauksista, rooleista ja näyttelijöistä. Luettelo helpottaa näytelmän rakenteen ja roolien hahmottamista. Kohtausluettelosta käytetään myös nimeä kohtauslakana. (Noodi 2011-02-17).

Pukusuunnittelija

Pukusuunnittelija suunnittelee esityksen puvustuksen ja valvoo sen toteutuksen." Hänen tehtävänsä on ilmaista esityksen idea vaatetuksen kielellä, tukea näyttelijän roolityötä ja luoda visuaalista kokonaisuutta". (Weckman 2018-04-11).

Roolipuku eli roolivaate

Roolivaate kuvaa elämää ja tapahtumien sosiaalista aikaa (Hirvikoski Reija 2009).

Harjoitusvaate

Sillä etsitään näyttöharjoituksissa näytelmään ja sen kohtauksiin roolille ja näyttelijälle roolipuvustusta. Harjoitusvaate auttaa ohjaajaa, näyttelijää ja pukusuunnittelijaa havaitsemaan uusia asioita roolihahmon luonteesta. (Hirvikoski Reija 2009.)

1.3 Tausta-aineistot

Opinnäytetyötä aloittaessani tutustuin alla oleviin tausta-aineistoihin ja havaitsin, että sieltä lukemani tieto oli jo karttunut työkokemukseni myötä. Opinnäytetyöhön tarvitsin tausta-aineistoa, josta olisi hyötyä työn analysointiin, joten päädyin J.M.Gilletten *Theatrica Design and Poductio* -kirjaan. Julkaisuja pukusuunnittelullisia opinnäytetöitä on useita, joissa tausta aineistona on käytetty J.M. Gilletten vaiheita. Opinnäytetyöt ovat erilaisia koosteita puvustuksista.

Varsinaisesti pukusuunnittelijan työhön kuuluvia suomalaisia "opaskirjoja" ei ole, vaan tieto on kerättyä "hiljaista tietoa", jota on voitu mm. kirjoittaa omakohtaisista pukusuunnittelukokemuksista tai ne ovat koottuja tietoja haastatteluista. Pukusuunnittelijoiden julkaisemat kirjalliset teokset sisältävät suurimmaksi osaksi kuvallista aineistoa, joissa on pukuluonnoksia, valokuvia näyttämötilanteista tai yksittäisiä roolipukukuvia taideteoksen ominaisuudessa.

Taiteiden tohtorit Joanna Weckman ja Reija Hirvikoski ovat tehneet ja julkaisseet tutkimuksia, koosteita ja haastatteluja pukusuunnittelusta sekä pukusuunnittelijoista Suomessa. Weckman on myös aloittanut 2018 hankkimaan tutkimusaineistoa roolivaatteiden valmistuksesta yhteistyössä teattereiden puvustojen kanssa. Suomen teatterimuseon 2006 julkaisemassa, toimittaja Pia Hounin kirjassa - Liisi Tandefelt – monessa roolissa, saadaan tietoa mm. Suomen näyttämötaiteen pukusuunnittelun ja pukusuunnittelijan työn vaiheista.

Suomen teatterimuseon 2009 julkaisemassa Reija Hirvikosken toimittamassa kirjassa- *Puvut*, Pirjo Valinen, voidaan tutustua Valisen pukusuunnitelmiin ja hänen kehittämiinsä paperisiin rooli- ja näyttämöpukuihin sekä lukea eri näyttämötaiteen henkilöiden haastatteluja, kommentteja pukusuunnitteluun ja roolipukuun liittyen. Schildts Kustannus Oy:n 2008 julkaisema Bo Lönnqvist kirjoittama *Vaatteiden valtapeli, näkymätön kulttuurianatomia*, on arvokasta tietoa vaatteiden merkityksestä yhteiskunnassa.

1.4 Tutkimusaineistot

J.M. GILLETTE. 2000. *Theatrical Design and Production, An Introduction to scene Design and construction, lighting, sound, costume, and makeup*. Four Edition. California, London, Toronto. Mayfield Publishing Company

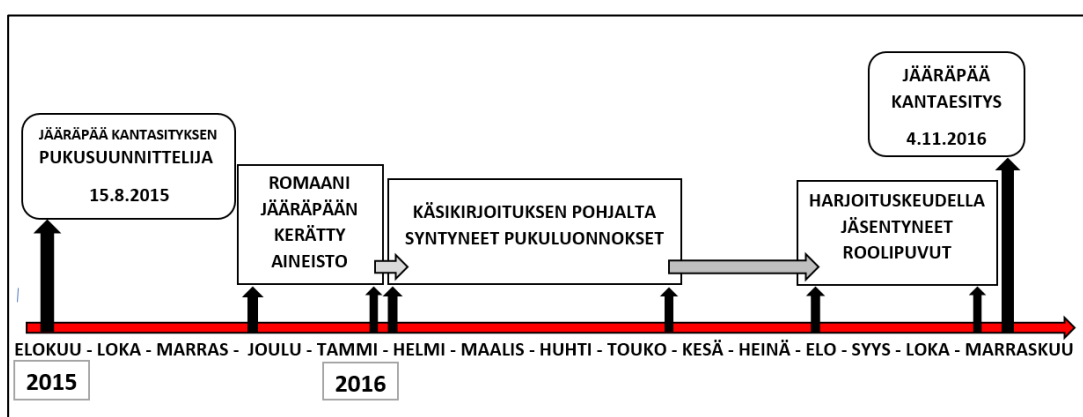
ANNA-MAIJA VALTA. 2015-2016. Suomen Kantaesityksen Jääräpää pukusuunnittelun muistiinpanot ja valokuvat. Oulu.

MIKKO-PEKKA HEIKKINEN, 2014. Jääräpää-romaani.

JUKKA HEINÄNEN, 2016. Suomen kantaesityksen Jääräpää-näytelmän käsikirjoitus Jääräpää-romaanista. Oulun kaupunginteatteri Oy. Oulu.

2 PÄÄROOLIHENKILÖN PUKUSUUNNITTELUN KUVAUS

Yksi merkittävä osa näytelmän visuaalista kokonaisuutta on pukusuunnittelijan suunnittelemat roolipuvut. Pukusuunnittelijan suunnittelemalla puvustuksella on tavoitteena kuvata yhteiskunnassa tapahtunutta muutosta ja sen vaikutusta yksilön asemaan. Pukusuunnitteluprosessi yleensä alkaa näytelmän käsikirjoituksen lukemisella ja päättyy näytelmän viimeiseen esitykseen. Pukusuunnittelija on vastuussa rooliasuista koko näytelmän esitystoiminnan ajan, koska siinä voi tapahtua ennalta-arvaamattomia muutoksia esimerkiksi näyttelijävaihdoksia, jotka vaativat uutta pukusuunnittelua.

KUVA 3. Pukusuunnittelu ajalta 2015-2016 (Valta 2018)

Tutustuin näytelmään joulukuun 2015- tammikuun 2016, lukiessani ensimmäiseksi Jääräpää-romaanin, koska näytelmän käsikirjoitus oli tuolloin vielä työnalla. Tein romaanista ensimmäiset muistiinpanot tulevaa pukusuunnittelua varten, kokosin pääroolihenkilöön liittyvät tiedot, tapahtumat, -paikat ja -ketjujen ajankulun. Tein tulevasta pääroolihenkilöstä alustavan ideakuvauksen: kartoitin kuka ja millainen nainen on Katja Karhuvuoma, mistä ja miksi hän tuli paikkakunnalle, missä hän asuu ja työskentelee, miten romaanin tapahtumat ja millaiset ihmiset vaikuttivat hänen käyttäytymiseen. Keräsin listan ja tein ideakuvat hänelle kuuluvista sisä- ja ulkovaateteista, jotka samalla sijoitin niihin tapahtumiin ja -paikkoihin, joissa ne romaanin mukaan esiintyivät. Romaanin pääroolihenkilön aineistoa ei pystynyt tässä vaiheessa yhdistämään roolin esittävään taiteilijaan, koska näyttelijän valinta varmistui 2016 maaliskuun alussa. Etsin lisätietoa pääroolihenkilön taustasta, tapahtumien paikkakunnista ja niiden ihmisistä, pukeutumis- kulttuurista ja puhuhistoriasta.

2.1 Romanin tiedot pääroolihenkilöstä

Seuraavassa kuvaan romanin pääroolihenkilön roolipuvustuksen ideointiin vaikuttaneita tekijöitä. Suunnittelukuvan muodostumiseen pääroolihenkilöstä vaikutti mm. ikä, ammatti, asuinpaikka ja henkilöhistoria.

ROMAANIN PÄÄROOLIHENKILÖ

Nimi: KATJA KARHUVUOMA, om. Kivinen
Syntynyt: 1978, Helsinki
Osoite: Torakumpu, Muonio

Nykyinen työtehtävä: Muonion kunnanihoitaja,
 koeaika 1.11.2013 - 30.4.2014

Siviilisääty: Naimisissa, aviomies Asla Karhuvuoma
Läheiset: Vanhemmat Markku ja Pirkko Kivinen, Hki
 Appivanhemmat Liisa-Mimmi ja Piera Karhuvuoma,
 Muonio

PÄÄROOLIN HISTORIA

Aiempi työtehtävä: Helsingin kaupungin ympäristöjohtaja

Harrastukset: Poliitiikka, Vihreiden puoluejäsen

Eronnut puolueesta tullessaan valituksi
 Muonion kunnanjohtajan tehtävään

Osoite: Helsinki

Aiemmat tapahtumat: Rakastui Asla Karhuvuomaan
 Hotelli PohjanHovin yökerhossa
 keväällä 2013 . avioitui ja muutti
 Muonioon saadessaan kunnanjohtajan
 työtehtävän syksyllä 2013

TAPAHTUMAPAIKAT

TAPAHTUMAT

Muonion kunnanjohtajana vie eteenpäin Long Hill Ski -hanketta, jonka edellytyksenä on Muonion kunnan ja Enontekiön yhdistyminen. Kokee vastustusta ja uhkaa kunnanvaltuuston miesten ja appiukkonsa kautta. Yrittää tutustua paikallisiin naisiin, jotka piiloutuvat ja ovat puhumattomia. Huomaa, että alueella on omat lait ja käytännöt. Menettää otteensa kunnanjohtajuuteen, luovuttaa ja uupuu. Rakastaa aviomiestään, mutta avioliitto rakoilee, hankkii ammattiapua avioliittoonsa pelastamiseksi ja alueella ilmeneen perheväkivallan poistamiseksi. Oppii Muonion toimintatavan, pyytää entiseltä Muonion kunnanjohtajalta apua hankkeiden etenemiseen ja onnistuu. On luovuttamassa ja poistumassa Muoniosta, joutuu appiukon järjestämään tuhopolton uhriksi, pelastautuu, kohtaa miehensä ja rakastuu uudelleen.

TAPAHTUMA-AIKA

Kaamosaika 1.11.2013-30.4.2014

KUVA 4. Kuvaus Romanin tiedot pääroolihenkilöstä, tapahtumapaikoista, tapahtumista ja tapahtuma-ajasta. (Valta 2015-216, 2018)

2.1.1 Romaanista muodostunut kuva pääroolihenkilöstä

Seuraavassa kuvamuodossa olevat ideakuvat pääroolihenkilön puvustuksesta romaanin perusteella muodostuneesta kuvasta.

KUVA 5. Ideakuvat sisävaatteista (Valta 2015-2016, 2018)

KUVA 6. Ideakuvat ulkovaatteista (Valta 2015-2016, 2018)

2.2 Käsikirjoituksen tiedot pääroolihenkilöstä

2.2.1 Ohjaajan näkemys

Ohjaajan tekemässä käsikirjoituksessa näytelmä oli rakkaus- ja selviytymiskertomus Lapin pimeydessä ja siinä tuli olla Lapin lumoa ja pimeyden vaikutuksen tuli näkyä visuaalisesti näyttämöllä. Ohjaajan näkemys oli elokuvamaisesti etenevä esitys lumen ja pakkasen ympäröimästä pilkkopimeästä kylästä. Valolla rajatuista kotamaisista sisätiloista, avarista ulkotiloista, Jääräpää tunturin laen ja erämaan tapahtumista, paikkakunnan ihmisistä, vierailevista ulkopaikkakuntalaisista ja lapin eläimistä. Näytelmän kohtauksia harjoiteltiin kokeiluluonteisesti näyttämöllä.

Ohjaajan toiveet ja näkemykset pääroolihenkilön pukeutumisesta, jossa olisi nähtävissä:

- pääroolihenkilön ja paikkakunnan naisten ulkoiset ja sisäiset eroavuudet
- virkaroolin ja siviiliminän vaatetuksen välinen ero
- roolin yhteiskunnallinen asema ja sen heikentyminen
- jotain ulkoavaruudellisuutta
- alusvaatetus olisi ”kirahvimaisen” naisellinen
- yleisilmeeltään helposti samaistuttava hahmo
- ei jakkupukua, korkokenkiä eikä luomupuuvillaista luonnonvalkeaa paitaa

Ohjaajan mielestä näyttämöllä ei saanut olla oikeita eikä kopioutuja saamelaisten asuja, koska ne pukusuunnitteluratkaisuina eivät toisi näytelmälle lisäarvoa tai täydentäisi osaltaan näytelmän visuaalisuutta. Tiedotusvälineissä käyty julkinen keskustelu saamelaisten oikeuksista sekä saamelaisten kansallisasujen käyttöön liittyvistä rajoituksista vaikutti siihen, ettei näyttämöllä tulaisi käyttämään saamelaisten kansallisvaatetteita. Roolipuvustuksessa tuli olla erotettavissa yksilöitä, yhteisöjä sekä pukuratkaisuja, jotka toimisivat joukkokohtauksien koreografisessa liikehinnässä.

2.2.2 Käsikirjoituksen vaikutus pukuluonnoksiin

Luin käsikirjoituksen ja kokosin pääroolihenkilön tiedot. Yhdistin käsikirjoituksen ja ohjaajalta saamani tiedot, romaanista tekemiini muistiinpanoihin. Lisätietoa pukusuunnitteluun sain ohjaajan vetämistä taiteellisen työryhmän palavereista, joissa näytelmän työryhmän jäsenet esittelivät kokoamaansa aineistoa ja niistä esille tulleita haasteita sekä ideoita. Aineistoista valmistui kevään aikana näytelmä.

Näytelmän käsikirjoituksessa oli yhteensä 25 kohtausta, joista ensimmäisessä näytöksessä olivat kohtaukset 1.-13. ja toisessa näytöksessä kohtaukset 14. – 25, näistä sisätapahtumia neljätoista ja ulkotapahtumia yksitoista. Käsikirjoituksesta kokoamastani 25 kohtauksen kohtausluettelosta selvisi,

että pääroolihenkilö oli näyttämöllä yhdessätoista sisä- sekä viidessä ulkokohtauksessa ja pois yhdeksästä kohtausta, joissa oli mahdollisuus tehdä näyttämön sivussa tarvittavia pukuvaihtoja. Tässä kohdassa käsikirjoitus laajentaa kuvaani romaaniin kuvauksiin.

<p>KÄSIKIRJOITUKSEN TIEDOT</p> <p>PÄÄROOLI</p> <p>Nimi: Katja Karhuvuoma - samat henkilötiedot tiedot kuin Jääräpää-romaanissa</p> <p>TAPAHTUMAPAIKKA</p> <p>- samat kuin Jääräpää-romaanissa</p> <p>TAPAHTUMAT</p> <p>Saapuu ja toimii Muonion kunnanvaltuuston kokouksissa. Rakastaa miestänsä ja tukee miestänsä Hirvas Desing-yrityksessä. Ajautuu moottorikelkkan kyytiin. Käy ostoksilla paikallisessa S-Marketissa. Saapuu uupuneena kotiinsa Torakumpuun. Kokee vastusta ja uhkailua Muonion kunnanjohtajana. Kutsuu terapeutista apua paikkakunnan ihmisille ja omalle perhe-elämälle. Pelastaa Muonion ja Enontekiön kunnat. Rakastuu uudelleen mieheensä Asla Karhuvuomaan.</p> <p>TAPAHTUMA-AIKA Kaamosaika 1.11.2015-30.4.2016</p>
--

KUVA7. Kuvaus pääroolihenkilöstä käsikirjoituksen perusteella (Valta 2015-2016, 2018)

<p>MUONION KUNNANJOHTAJAN ASU</p> <p>KÄSIKIRJOITUKSESSA EI MAININTAA VAATTEISTA</p> <p>OHJAAJAN NÄKEMYS - EI ROMAAININ VAATETUSTA</p> <p>- EROTTUU PAIKALLISISTA - NÄKY Y HELSINKILÄISYYYS - HELPOSTI SAMAISTUTTAVA HENKILÖ</p>	<p>KOTIASU</p> 	<p>SIVIILI VAATE</p> <p>KÄSIKIRJOITUKSESSA EI MAININTAA VAATTEISTA</p> <p>OHJAAJAN NÄKEMYS - HELPOSTI SAMAISTUTTAVA - SULAUTUU PAIKALLISIIN</p>
--	--	--

KUVA 8. Ideakuva käsikirjoituksen sisävaateteista (2015-2016, 2018)

Sisätapahtumat ja – paikat ovat kunnanvaltuuston kokoukset Muonion kunnantalolla, edustustilaisuus ja terapiaistunnot liikekeskus - Kairahovi Shopping Centerissä, Jääräpää-tunturin laella, ostoreissu paikalliseen S-markettiin, kyläreissu anoppilaan Enontekiön Vittu-Aavalle, kotiaskareet Torakummussa sekä appiukko Piera Karhuvuoman hyökkäys Hirva Desing-myylässä Karahovovissa.

KUVA 9. Ideakuva käsikirjoituksen ulkovaateteista (2015-2016, 2018)

Ulkotapahtumat ja -paikat oli tulo Muonion kunnantalolle, koti- ja työmatkat kylän raitilla, moottorikelkka-ajelut Muonion ja Enontekiön kunnanrajalla, ristiriitaiset tapahtumat poroerottelussa, sekä tapaaminen maa-armeijan sotaharjoitusten maastossa.

Pukusuunnittelun haasteet liittyivät käsikirjoituksessa esiintyneisiin lyhyihin elokuvamaisiin ulko- ja sisätapahtumiin, tulevaan lumimaisemalliseen lavasteratkaisuun ja tapahtumia rajaaviin voimakkaisiin näyttämövaloihin. Nämä elementit vaikuttivat roolin pukujen värimaailmaan, tarvittavien ulko- sekä sisävaatteiden määrään sekä niiden käytettävyyteen. Sisätapahtumien roolivaatteiden tuli olla malliltaan sekä väriltään selkeitä ja niitä tuli pystyä täydentämään helposti ulkovaateteilla.

KUVA 10. Ideataulu, kevään 2016 pääroolihenkilön pukusuunnittelun koostettu kuvasarja. (Valta 2015-2016, 2018.)

Ideataulun kuvat perustuvat osittain romaanin, kevään käsikirjoitusten tietoihin, ohjaajan visioihin ja omiin roolipukusuunnittelun idea-ajatuksiin. Koottu kuvasarja selvensi konkreettisesti pukusuunnittelua; mitkä roolivaatteet pystytään näillä tiedoilla ratkaisemaan ja mitkä tulee suunnitella myöhemmin

syksyn 2016 harjoituskauden aikana. Kuvat eivät ole näytelmän kohtausten tapahtumajärjestyksessä, vaan ne on sijoitettu kuvalliseksi ajatusratkaisuksi, josta näkyisi roolin puvustukseen ulkoisia viitteitä hänen poliittisesta suuntautumisesta sekä luonteesta.

Esitin ohjaajalle ja taiteelliselle työryhmälle tämän kuvasarjan kuvia, jotka olen hakenut kuvalehdistä ja etsinyt kuvahaulla netistä rooliin liittyen hyvältä näyttäviä yksittäisiä kuvia, joista en ole taltioinut lähdetietoja. Ainoastaan julistekuvauksen vaate-ehdotukset ovat 24.3.2016 ottamiani valokuvia. Varsinainen pukusuunnittelu alkoi tämän jäsentyneen tiedon ja pääroolihenkilön koottujen tietojen yhdistämisestä. Tein kuvallista ideointia näytelmän pääroolihenkilön roolivaatetuksesta, jotka olivat olennaisia roolin tapahtumien ja tapahtumapaikkojen osalta. Kevään 2016 pukusuunnitteluun vaikutti oleellisesti myös pääroolihenkilön ulkonäkö, vartalon mittasuhteet sekä hänelle julistekuvauksissa käytetyt roolivaatteet.

KUVA 11. Julistekuvauksessa käytetty roolivaate (Valta 2016-24-03.)

Näytelmään valmistui huhti - toukokuun 2016 vaihteessa yhteensä 27 pukuluonnosta, joista yksittäisiä roolipukuluonnoksia oli 24 ja joukkojen luonnoksia kolme. Luonnokset ovat A3-kokoa, joissa materiaaleina on piirustuskartonki, skitsi- eli kuultopaperi sekä värikuva kuurasta. Piirustusvälineinä olivat lyijykynä, akryyli- ja puuvärit sekä erivahuiset tussit. Esitin pukuluonnokset näytelmän ensimmäisessä harjoituksessa 10.5.2016, jossa oli paikalla näyttelijät ja teatterin henkilökuntaa.

2.2.3 Romaanista ja käsikirjoituksesta syntyneet roolipukuluonnokset

Seuraavassa kuvakollaasissa on kuvattu pääroolihenkilön roolipukuluonnokset, joissa on sisä- ja ulkovaatteita.

	<p>Roolipukuluonnos 1.</p> <p>Ulkovaate</p> <ul style="list-style-type: none"> - harmaa hupullinen villakangastakki - oranssinkeltaiset lapaset, pipo ja kaulahuivi - keltaiset legginsit - mustat nahkasaapikkaat - vihreä reppu <p>Ulkovaatetuksen alla sisävaate</p>
	<p>Roolipukuluonnos 2.</p> <p>Sisävaate</p> <ul style="list-style-type: none"> - heleän punainen pellavakangas mekko ja ruskea kangasvyö - keltainen, pitkähihainen t-paita - keltaiset legginsit - mustat nahkasaapikkaat - mustat helmet - musta olkalaukku
	<p>Roolipukuluonnos 3.</p> <p>Ulkovaate</p> <ul style="list-style-type: none"> - kulunut, vihreä, iso moottorikelkkahaalari - vanha miesten karvahattu - keltaiset lapaset ja kaulahuivi - musta köysivyö - mustat nahkasaapikkaat

KUVA 12. Kuvakollaasi roolipukuluonnoksista (Valta 2018-03-14).

2.3 Harjoituskauden vaikutus pukusuunnitteluun

Harjoitusten 2016 aikana näytelmän kohtaukset vähenivät yhdellä eli näytelmän lopullisessa käsikirjoituksessa on kohtauksia 24. Ensimmäisessä näytöksessä ovat kohtaukset 1.-13. ja toisessa näytöksessä ovat kohtaukset 14.-24. Kohtauksissa on sisätapahtumia 14 ja ulkotapahtumia 10, jotka oli nimetty tapahtuman tai -paikan mukaan. Näytelmän käsikirjoitus on kokonainen, jossa kohtaukset ovat loogisessa järjestyksessä ja niiden tapahtumat ovat selkeät ja jäsentyneet. Roolihenkilöitä on yhteensä viisitoista, joista yksi naispäärooli ja neljätoista sivuroolia. Joukkokohtauksia on yhdeksän, joissa henkilömäärät vaihtelevat muutamasta hieman yli kymmeneen.

2.3.1 Harjoituskauden pukusuunnittelu

Romaanin ja käsikirjoituksen pukusuunnitelmat vaihtuivat harjoituskaudella kokeiluluonteiseksi pukusuunnitteluksi. Pukusuunnittelu tapahtui käytännön kautta ja se vaati tiedusteluja harjoitusten sisällöistä, keskittymistä, läsnäoloa, keskusteluja ja näistä syntyneitä päätöksiä. Pukusuunnitteluun liittyivät keskustelut ohjaajan ja näyttelijän kanssa.

Roolipukujensuunnittelun haasteena olivat edelleen nopeat ja lyhyet elokuvamaiset näyttämökohtaukset, laaja näyttämökuvakaikki ja voimakkaat näyttämövalot.

Harjoituskauden aikana käsikirjoitus ja kohtausluettelo päivittyivät useaan otteeseen, joka loi haasteita roolivaatteiden suunnitteluun. Suurimmat haasteet kohdistuivat pääroolihenkilön pukuihin, sillä osa roolipukuluonnoksista meni uusiksi. Kunnanjohtajan sisävaatteet ja henkilökohtaiset vaatteet piti suunnitella uudestaan. Moottoeikelkkahaalarin väri piti muuttaa, kotiasu poistaa kokonaan ja lisäksi suunnitella talvinen armeijan suojatakki.

Kunnanjohtajan sisävaatteiden mekon punainen väri muuttui näyttämövaloissa haalean punaiseksi ja sinapin keltaiset leggingsit ja t-paita näyttivät väriltömiltä, ainoastaan mustat saapikkaat olivat käyttökelpoiset.

Myös pellavainen mekon materiaali osoittautui vääräksi valinnaksi, koska se kostui ja rypistyi helposti, antaen väärän nuhjuisen vaikutelman roolista ja hänen asemastaan paikkakunnan johtajana. Harjoitusjaksolla ja läpimenoissa selvisi myös, että sen tuli olla päällä koko ensimmäisen näytöksen ajan. Alla olevassa kuvassa on roolipuvusta poistettu kaikki keltaiset elementit ja vaihdettu leggingsien väri savun siniseen, jolloin siitä tuli selkeämpi, mutta se ei poistanut mekon värin ja kankaan ominaisuuden ongelmaa.

KUVA 13. Kuvakollaasi, roolipuvun muutokset. Vasemmalla luonnos, oikealla muutos (Valta 2016-10)

Uuden roolipuvun suunnittelun haasteeksi tuli roolin lisääntynyt näyttämöllä olo, joka vähensi pukuvaihtoja. Tuli siis suunnitella roolivaate, jonka väri ei muuttuisi näyttämövaloissa eikä materiaali rypistyisi käytössä, koska sen tuli olla päällä koko ensimmäisen näytöksen ajan. Roolivaatteen päälle piti pystyä pukea ulkotakki sekä moottorikelkkahaalari, joilla pystyi liikkumaan näyttämöllä. Roolivaatteen alle tuli suunnitella vartalon myötäiset ja helposti huollettavat alusvaatteet.

Ratkaisuna oli siis löytää vaate, joka oli voimakkaan punainen, näyttävä, yksinkertainen, hyvin istuva ja rypistymätön neulemekko. Näihin kriteereihin sopiva rooliasu löytyi Helsingistä Aleksanterinkadun

Hennes&Mauritz-vaateliikkeestä, kuten asusteena käytetty ohut musta niittinen ”lapinvyö”. Leggin-sien väri vaihtui savun siniseen, tuoden näyttelijän jalat esille luonnonvalkeasta lumipeitteestä. Henkilökohtaiset vaatteet piti suunnitella uudestaan, koska sen tuli olla päällä koko toisen näytök-sen ajan ilmentäen kunnanjohtajan aseman, itsetunnon ja avioliiton horjumista. Sain idean roolipu-kuun erivärisistä Lapinraanuista. Löysin Zalandon-verkkosivuilta raidallisen neulemekon, jossa vä-risävyt olivat syviä ja murrettuja. Valinta olikin oivallinen ja ratkaisuna todella hyvä sekä toimiva. Tätä tuli täydentää vielä takilla sekä asusteilla, kuten päähineellä ja kaulahuivilla. Valitsin Oulun So-koksesta vaalean kitin harmaan kevyttoppatakin, saman harmaan neuleisen karvahatun, johon vaih-dettiin tummanruskean keinoturkiksen tilalle valoisa keltainen keinoturkis ja julistekuvauksissa käy-tetty kaulahuivi.

Pukuluonnoksessa oleva moottorikelkkahaalarin vihreä väri muuttui näyttämöharjoituksien myötä mustaharmaaksi, koska sen tuli erottua S-marketin vihreästä valomaisemasta ja paikallisten naisten toppatakeista, jotka näyttämövaloissa muuttuivat vihreiksi. Käsikirjoituksen ja romaanin tie-doissa mainittu armeijan sotaharjoituksen kypärä, maastovarustus ja korvakuulokkeet poistettiin kohtauksesta. Syksyn 2016 harjoituksissa piti suunnitella armeijan suojatakki, johon sain idean ar-meijan pitkästä valkoisesta lumitakista, joka oli musta sisältä. Päällinen takissa oli kitin valkoista to-pattua keinoahkaa, vuorimateriaalina musta puuvillankangas ja takin kiinnitys oli vetoketju.

KUVA 14. Ideataulu pääroolihenkilön pukusuunnittelusta (Valta 2015-2016, 2018)

Uudet roolipuvut auttoivat näyttelijää roolityöskentelyssä ja selkeyttivät roolin visuaalista olemusta katsojille. Valittu roolipukukokonaisuus erottui muista paikallisista naisista, korostaen hänen naiselli-suutta, henkilön eri vaiheita ja olivat nyt osa näytelmän visuaalista kokonaisuutta.

2.3.2 Pääroolihenkilön puvustus

Pääroolihenkilön roolipuvustus valmistui puvustuskokonaisuudeksi ensi-ilta viikolla. Roolipukuja tuli yhteensä viisi: kaksi sisävaatetta ja kolme ulkovaatetta. Kuvasin roolipuvustuksen valokuvain, jotka on otettu viimeisten harjoitusten kohtauksista. Kuvista näkyy pukujen värit sekä sisä- ja ulkovaatteet.

KUVA 15. Jääräpää-kantaesityksen (2016), roolipuvustus, näytös I. (Valta 2016 -10 -31)

KUVA 16.Jääräpää-kantaesityksen (2016), roolipuvustus, näytös II.(Valta 2016-10-31)

Seuraava kuvasarja esittää esityksen pääroolihenkilönnön kohtaukset ja puvustusratkaisut. Kohtaukset ovat numeroitu ja nimetty käsikirjoituksen mukaan. Kuvasarja on kuvattu harjoitusten yhteydessä. Kuvista näkee lavastuksen ja näyttämövalojen sisä- ja ulkotilojen ratkaisut. Kohtaukset on numeroitu oikealta vasemmalle, ja ne on valittu pääroolihenkilönnön näyttämöllä olon perusteella.

Kohtaukset 1. Pimeys, 2. Katja, 3. Asla, 5. Tervetuloa pohjoiseen

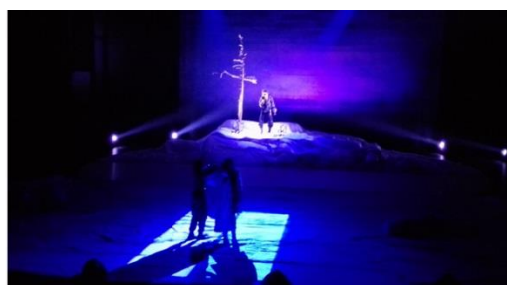
Kohtaukset 6.-7. Moottorikelkkailijat, 7. Kunnanraja, 9. Mango, 10.Torakumpu

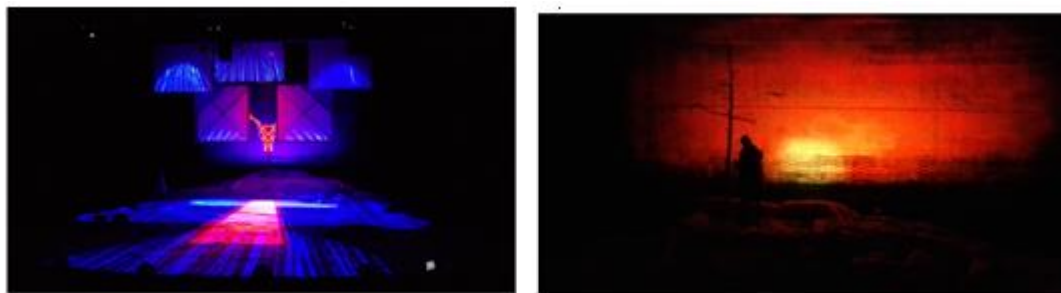
Kohtaukset 11. Ahman tappo, 12. Kukitus, 14. Poroerottelu, 16. Ystävänpäivä

Kohtaukset 17. Terapia, 18. Perhekuva I osa, II osa, III osa

Kohtaukset 19. Suomi24, Kohtaukset 19-20. Mielenosoitus, 20. Strategia, 21. Kurinpalautus

Kohtaukset 23. Rovio, 24. Aurinko

KUVA 17. Kuvasarja Jääräpää näytelmän kohtauksista: 1, 2, 3, 5, 6-7, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18 (I-II), 19, 19-20, 20, 21, 23 ja 24 (Valta 2016-31-10).

2.3.3 Puvuston työn toteutus

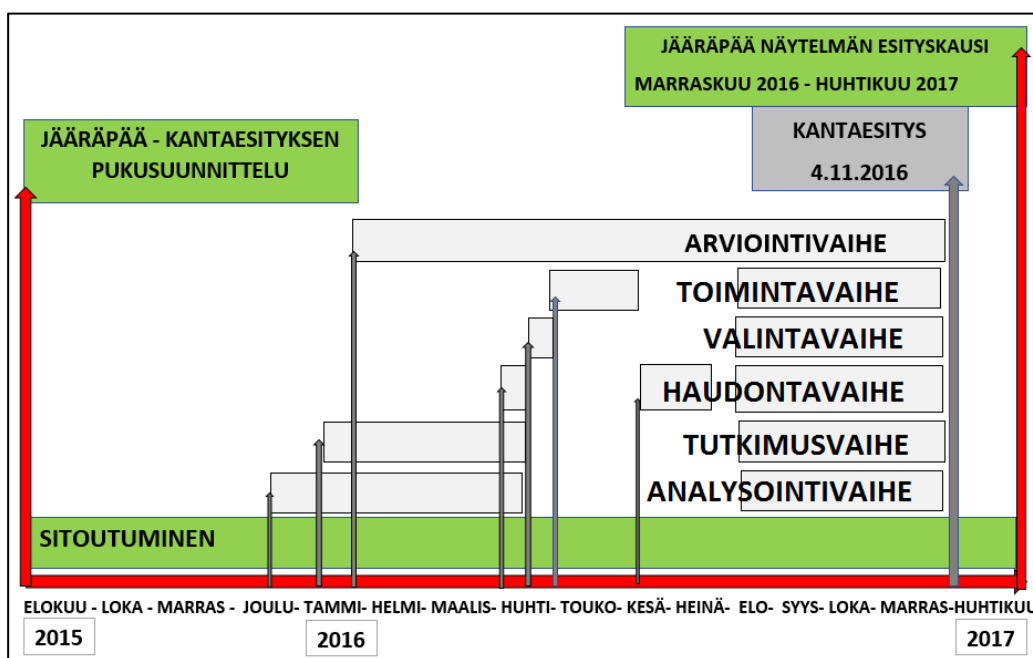
Oulun kaupunginteatterin puvusto aloitti lukuharjoitusten yhteydessä roolipukujen valmistuksen, jotka olivat varmistuneet ja saaneet ohjaajan hyväksynnän. Kevään 2016 harjoituskaudelle kerättiin pukuvarastoista harjoitusvaatteet sekä kengät pukuluonnosten pohjalta. Roolipukujen valmistus aloitettiin huhtikuussa 2016 ja ne valmistuivat lokakuun 2016 loppuun mennessä. Roolipuvustus koostui suunnitelluista ja puvustossa valmistetuista puvuista ja muunnelluista valmisvaatteista. Roolipuvuista 40 % valmistettiin ja 60 % olivat uusia ja kierrätysvaatteita, jotka muokattiin näyttelijälle ja rooli-hahmolle sopiviksi. Roolipukujen materiaaleista osa saatiin puvuston materiaali- ja pukuvarastosta ja osa ostettiin Toijalan Tekstiilipalvelusta. Muokattavat valmisvaatteet hankittiin Oulun paikallisista liikkeistä sekä Zalandon ja Varustelekan verkkokaupoista ja H&M-Helsingin liikkeestä.

Jääräpää-näytelmän puvustukseen oli varattu 5000 euron budjetti. Se oli tarkoitettu ainoastaan materiaalihankintoihin. Näytelmän puvustukseen käytettiin noin 3 800 euroa. Muita kustannuksia ei tullut, koska puvuston henkilökunta valmisti puvustuksen normaalin työajan puitteissa. Henkilöresursseja oli käytettävissä yhteensä viisi henkilöä: kolme ompelijaa, apulaispuvustonhoitaja ja itse toimin puvustonhoitajana/pukusunnittelijana sekä kaksi pukija/pukuhoitajaa. Puvuston tuotannossa oli samanaikaisesti Jääräpää-näytelmän lisäksi lasten näytelmä. Jääräpää-näytelmän työstäminen puvustossa kesti noin neljä kuukautta, eri pituisissa jaksoissa.

3 PÄÄROOLIHENKILÖN PUKUSUUNNITTELUN ANALYSOINTIA GILLETTEN 7 VAIHEEN MUKAAN

Romaanin, käsikirjoituksen ja harjoituskauden pohjalta olen tehnyt pukusuunnittelun, jota tässä kohdassa analysoin Gilletten 7 vaiheen perusteella. Rajoitan näytelmän pukusuunnittelun analysoinnin pääroolihenkilön pukusuunnittelun Gilletten suunnittelu- ja ongelmaratkaisuvaiheisiin. Opinnäyte-työssäni aukaisen toteutuneen käytännön teoriassa. Tavoitteelliseksi kysymykseksi analysoinnissa kiteytyi, että avaako Gilletten vaiheet pääroolin pukusuunnittelun haasteet.

Seuraavassa aikakuvauksessa on vuosilta 2015-2016 mainittuna pääkohdat, jotka edesauttoivat Jääräpää-esityksen pääroolihenkilön puvustusprosessin suunnittelua - ja ongelmaratkaisuja pukusuunnittelijan näkökulmasta. Aikakuvauksessa on käytetty Gilletten vaiheita, jotka rytmittävät pukusuunnittelun etenemistä.

KUVA 18. Aikakuvaus, pääroolihenkilön pukusuunnitteluvaiheet 2015-2016 (Valta 2018-04-09)

3.1 Sitoutuminen

Sitouduin pukusuunnittelijaksi Jääräpää-näytelmään elokuussa 2015, kun Oulun kaupunginteatterin taiteellinen johtaja kysyi halukkuuttani ko. näytelmän pukusuunnittelijaksi.

Samalla sitouduin työskentelemään seuraavien työryhmien ja henkilöiden kanssa:

1. Näytelmän taiteellinen suunnitteluryhmä: Oulun kaupunginteatterin dramaturgi/ohjaaja, valosuunnittelija, äänisuunnittelija, kampaas- ja maskisuunnittelija, lavastaja sekä koreografi.

2. Näyttelijöitä oli 11, joista neljä naisnäyttelijää ja seitsemän miesnäyttelijää sekä neljä avustajaa, joista yksi oli nainen ja kolme miestä.
3. Teatterin puvuston henkilökunta: yksi puvustonhoitaja, yksi apulaispuvustonhoitaja kolme ompelijaa, kaksi pukijaa, jotka toimivat myös pukuhuoltajina.
4. Suuren näyttämön tekninen henkilökunta.

Sitouduin kyseisen esityksen pukusuunnittelijaksi osaten jo työkokemukseeni liittyen tiedostaa sitoutumisen tärkeyden. Pukusuunnittelun ja siitä valmistetun puvustuksen tulee olla osa näytelmän kokonaisuutta. Sen tulee tukea näyttelijän roolityöskentelyä sekä ilmaista katsojalle sanatonta viestiä roolista. Syksyn 2015 toimeksiannossa sain tietää näytelmän nimen, ensi-ilta-ajan, esityspaikan: Oulun kaupunginteatterin pieni näyttämö sekä käsikirjoituksen dramatisoinnista ja ohjauksesta vastaavan henkilön nimen. Näytelmän esiintymispaikan muutoksesta, teatterin pieneltä näyttämöltä suurelle näyttämölle, ilmoitettiin henkilökuntakokouksessa marraskuussa 2015. Visuaalisen työryhmän henkilöt olivat tuolloin vielä kysely- ja kokoamisvaiheessa ja sen lopullinen kokoonpano varmistui tammikuussa 2016. Näyttelijöiden nimet julkaistiin maaliskuussa 2016. Puvuston ja teknisen henkilökunnan nimet olivat tiedossa jo ennen pukusuunnittelun alkua.

Sitoutumisen alkuvaiheessa tutustuminen näytelmään oli rajallista, koska käsikirjoitus oli vielä kesken. Käsikirjoituksesta ei ollut myöskään löydettävissä aiempaa taustatietoa, johon olisin voinut tutustua. Ohjaaja kertoi joulukuussa 2015 tulevan käsikirjoituksen sisältöaihioista. Samalla hän kehotti tutustumaan Mikko-Pekka Heikkisen Jääräpää-romaaniiin. Ohjaaja oli ko. romaanista dramatisoimassa kanta-esitettävän Jääräpää-esityksen käsikirjoitusta.

Näytelmän pukusuunnittelijaksi sitoutuminen oli haasteellinen, koska näyttämötila vaihtui pieneltä näyttämöltä suurelle sitoutumisen jälkeen. Muutos lisäsi pukusuunnittelun työn määrää ja haasteita sekä valmistuksen aikataulullista uudelleen organisointia. Pukusuunnittelijan työn tein oman puvustonhoitajan työni ohella. Pukusuunnittelutyön merkitys ja työn laajuus avautuivat vasta kevään 2016 tiedonsaannin ja varsinkin syksyn 2016 harjoituskauden pukusuunnittelun myötä.

Mielestäni sitoutuminen on tärkein vaihe pukusuunnittelutyössä, koska silloin sitoutuu työhön, jota voi vain ennakkoon kuvitella ja peilata menneisiin työtehtäviin. Työ tuo tullessaan onnistumisen hetkiä ja epäonnistumisen karikkoja, mutta siitä saa vahvan käsityksen, millaisia työvaiheita pukusuunnittelu pitää sisällään ja mitä kaikkea voikaan oppia.

3.2 Analysointivaihe

Mielestäni pukusuunnittelun tärkeimmät viitteet ja tiedot ovat käsikirjoituksen henkilöhahmot, heihin liittyvät tapahtumat, paikat ja aika. Viitteistä ja tiedoista saa koottua listan roolihenkilön ulkonäöstä, luonteesta, asemasta, liikuntatavasta, suhteesta itseensä ja toisiin yksilöihin tai yhteisöihin. Nämä ovat pukusuunnittelun keskeisiä asioita, jotka jalostuvat ja kehittyvät koko näytelmän harjoituskauden aikana lopulliseen muotoonsa. Niiden rinnalle nousee tärkeäksi näytelmän kohtausharjoitukset

sekä näytelmän läpimenot. Niissä näyttelijä yhdessä ohjaajan opastuksella työstää ja kehittää käsikirjoituksen roolista roolihenkilön näytelmään.

Näyttämöharjoitusten ja niissä käytettävien harjoitusvaatteiden ennakkosuunnittelu on erittäin tärkeää kantaesitettävän näytelmän roolipukusuunnittelussa. Vaatekokeilut tuottavat uutta tietoa roolin pukusuunnittelusta, joista koostuu pukusuunnittelua täydentävät taustatiedot, joista jalostuu roolipuvun ainekset. Pukusuunnittelun analysointi on suurimmaksi osaksi valmis, kun tarvittava tietomäärä on koottuna. Muistiinpanojen analysointi sisälsi romaanin ja käsikirjoituksen tiedot, pukusuunnittelupalavereiden tietoa sekä pukusuunnittelun ideoita ja pukuluonnoksia. Näyttämöltä koetut havainnot ovat peräisin kohtausten tilanneharjoituksista, jotka ovat paperille tehtyjä lyhyitä sanallisia kommentteja sekä kännykkäkameralla otettuja valokuvia. Havainnot ovat syntyneet edellisistä tapahtumista joko passiivisesti katsomalla ja/tai aktiivisesti toimimalla (Balme 2008, 191).

Johtopäätös analysointivaiheen toimivuudesta kyseisen roolin tietojen kokoamisessa oli hyödyllistä, sillä aikaväliltä 2015-2016 kootuista tiedoista selvisi helpommin rooliasujen sisä- ja ulkovaatteiden määrä, värit ja mallit sekä koottu tieto nopeutti roolin tunnistettavuuden elementtejä. Syksyllä 2016 käytetyistä harjoitusvaatteista koostui näyttämötyöskentelyn ohella analysointiin tärkeitä tietoja, jotka jäsensivät lopullista pukusuunnittelua. Mikäli Gilletten analysointivaiheen mukaisesti tehdyt tarkemmat muistiinpanot olisivat olleet käytettävissä jo keväällä 2016, niin syksyn 2016 roolin puvustusprosessi olisi ollut kokonaisuudessaan helpompi toteuttaa osaksi näytelmän visuaalista kokonaisuutta (Gillette 2000, 387).

3.3 Tutkimusvaihe

Tutkimusvaihe alkoi, kun aloitin romaanin lukemisen ja täydentyi käsikirjoituksen sekä harjoituskauden pohjalta. Tiedon hankinta kesti koko suunnitteluprosessin ajan ja se täydentyi roolin pukusuunnittelun taustatiedoksi. Joulukuun 2015 ja kevään 2016 tiedon hankinnat keskittyivät pääroolihenkilöön, häneen liittyviin tapahtumiin, tapahtumapaikkoihin sekä vallitsevan ajan taustatietojen hakemiseen. Roolihenkilön tutkimusvaiheessa tuli saada mahdollisimman tarkat tiedot pääroolihenkilö Katja Karhuvuomasta. Tarvitsin tiedot mm. siitä, millaiseksi hänet on kuvattu ulkoisesti, mistä ja miten hän tulee tapahtumapaikoille sekä miten hän toimii näissä kyseisissä tilanteissa. Myös Gilletten tutkimusvaiheessa haetaan koko pukusuunnittelutyön ajan tietoa mahdollisten tulevien haasteiden varalle ja jo nähtävissä olevien ongelmien ratkaisuvaihtoehdoiksi. Tutkimusaineistoa kokoamalla ja täydentämällä saadaan tietoa, joka auttaa koko pukusuunnitteluprosessin kehittämistä ja onnistumista (Gillette 2000, 20). Tutkimusvaiheessa kokosin romaanista, käsikirjoituksista sekä harjoituksista laadittuja ja päivitettyjä kohtausluetteloita, joista selvisi roolille ajateltavat ulko- sekä sisävaatteet.

Käsikirjoituksen tai kirjallisuuden tutkiminen antaa tiedon näytelmän maailmasta, kuten roolihenkilöiden määrästä, ulkonäöstä, ikärakenteista, ammateista, yhteiskunnallisesta asemasta sekä heidän roolivaatekehityksestä. Tutkimusvaiheessa yksi tärkeimmistä pukusuunnittelun tiedon hankinnan

työ- ja ratkaisuvälineistä on päivitettävä näytelmän kohtausluettelo. Käsikirjoituksesta pystyy tekemään ja tulee tehdä roolien kohtausluettelo (katso liite1.s. Jääräpää näytelmän kohtausluettelo). Kohtausluettelosta hahmottaa nopeasti roolin näyttämökohtaukset. Kohtausluettelosta ilmenee suoraan kohtaustapahtumat ja -paikat, joissa rooli on tai ei ole näyttämöllä. Näistä selviää roolivaatteen luonne, määrä sekä mahdolliset näyttämön sivussa tai näyttämötilanteissa tapahtuvien roolipukuvaihdoksien paikat ja niihin käytettävä aika.

3.4 Haudontavaihe

Kun olin saanut kerättyä tausta-aineiston, oman ideataululuonnoksen, tuli kalenteriini haudontavaihe keväällä 2016. Tauko oli hyvästä, sillä se selkeytti puvustusideoita. Kesän 2016 haudontavaihe sijoittui vuosiloman yhteyteen koko työryhmän ollessa lomalla. Tällöin selventyi se, että kolmeen roolipukuluonnokseen tuli tehdä muutoksia. Syksyn 2016 harjoituskauden lyhyet haudontavaiheet tarkoittivat puvustuksen lopullista valmistumista.

Haudontavaihe kuuluu pukusuunnittelun kaikkiin vaiheisiin. Jääräpää-näytelmän pääroolihenkilön pukusuunnittelun haudontavaihe ei ole yksittäisen roolipuvustuksen vaihe, vaan silloin on mietittävä myös näytelmän muiden roolihenkilöiden puvustusideoita. Pääroolihenkilön ja koko näytelmän puvustus oli moneen aikaväliin ja tapahtumaan sidottu suunnitteluprosessi, jossa haudontavaiheet olivat samanaikaisia, peräkkäisiä tai toisistaan täysin poikkeavia lyhyitä ja/tai pitkiä aikavälejä.

3.5 Valintavaihe

Keväällä 2016 olin suunnitellut ja nimennyt pääroolihenkilön sisä- ja ulkovaatteet. En hahmotellut lyijykynällä erillisiä malleja valintavaiheen aikana, jota Gillette suositteli (Gillette 2000,25-27.). Kevään 2016 haudontavaiheessa pääroolihenkilölle jalostuneet pukusuunnittelun ideat esitin huhtikuussa 2016 taiteelliselle työryhmälle lehtileikkien, yksittäisin Googlehakukuvien sekä käsikirjoituksesta laaditun kohtausluettelon avulla. Keskustelimme ohjaajan kanssa keväällä 2016 pääroolin puvustuksesta ja päädyimme viiden roolivaatteen ideointiin ja suunnittelemaan syksyn 2016 harjoituskaudella lopulliset roolivaatteet. Kokosin tästä keskustelusta näytelmään roolipukujen visuaalisen lähtökohdan.

Syksyn 2016 kokeiluluonteisella harjoitusjaksolla valintavaiheet olivat erilaisia ja niitä kertyi useita, ne saattoivat olla pituudeltaan viikon, vuorokauden tai päivän harjoitustilanteiden kestoisia ideointivaiheita. Kaudella kokeiltiin roolityöskentelyä ja roolipukujen ideointia harjoitusvaatteilla tai näyttelijän omilla henkilökohtaisilla vaatteilla. Keskustelimme harjoitusvaatteiden idean soveltuvuudesta arvioimalla niitä harjoitusten lomassa ohjaajan ja näyttelijän kanssa. Koottuani näistä havainnoista ajatukseni tai tehtyäni niistä kuvallista aineistoa esitin ne perustellusti ohjaajalle ja näyttelijälle, jotka hyväksyivät syntyneet ideat. Toin ideoitani esille myös suunnitteluryhmän jäsenille yksittäin ja/tai yhteisten palaverien yhteydessä.

Syksyn 2016 roolipuvustusprosessin ideointiin vaikutti käsikirjoituksen ja kohtausluetteloiden päivityksistä saadut yksittäiset tiedot, jotka selvensivät puvustusratkaisuja. Ideointia selvensi näyttämön konkreettinen lavastus ja kohtauksien näyttämölliset valokokeilut. Nämä kaikki yhdessä näyttämötoiminnan kanssa määrittivät uudelleen ideoitavien pukujen värimaailmaa ja materiaalivalintoja.

Mielestäni tämän kyseisen kantaesityksen pääroolihenkilön pukusuunnittelun valintavaiheeseen liittyvää ajankohtaa olisi pitänyt siirtää kokonaisuudessaan syksyyn 2016, koska näytelmä sekä rooli valmistuivat harjoittelujakson aikana.

3.6 Toteuttamisvaihe

Huhtikuussa 2016 valmistuivat roolipukuluonnokset, joita kertyi 27 kappaletta. Esittelin pukuluonnokset keväällä 2016 näytelmän ensimmäisessä lukuharjoituksessa, johon osallistuivat näyttelijät, ohjaaja, suunnittelutyöryhmä, puvusto, näyttämötekniikka sekä markkinoinnin henkilökuntaa. Kyseessä oli näytelmän ensimmäinen harjoitustilaisuus, jossa ohjaaja kertoi näytelmästä ja sen visuaalinen maailma esiteltiin työryhmälle ensimmäistä kertaa. Kevään 2016 pukusuunnittelu vaihtui syksyllä 2016 kokeiluluonteiseksi pukusuunnitteluksi. Tällöin nopealla analysoinnin, tutkimisen, haudonnan ja valinnan perusteilla valituista harjoitusvaatteista syntyi idea tai valmis roolipuku. Roolipukujen suunnittelun etenemiseen ja niiden valmistukseen vaikuttavat näyttelijän näkemykset ja tunteukset roolipukujen soveltuvuudesta hänen roolityöskentelyyn. Käsikirjoituksen muutokset vaikuttivat syksyn 2016 harjoituskauden näyttämötoimintaan, kohtauksiin, roolihenkilöihin, tilanteisiin, valo- ja äänimaailmaan sekä näyttelijän työhön. Nämä vaikuttivat pukusuunnittelutapaan, jota voidaan tulkitä prosessiluonteiseksi eli vaiheittain eteneväksi pukusuunnittelutyöskentelyksi.

3.7 Arvointivaihe

Arviointia tapahtui myös suunnittelevan työryhmän useissa kevään 2016 ja syksyn 2016 palaverissa. Arvioinnit liittyivät yksittäisiin asuihin tai pukukokonaisuuksiin; kommentit olivat kehittäviä. Myös näyttelijän kanssa käydyissä keskusteluissa arvioimme yksittäisten roolipukujen sopivuutta rooliin, roolityöskentelyyn ja näyttelijän omaan olemukseen. Roolipukujen valmistukseen aikana keskustelimme puvustossa käytettävien materiaalien soveltuvuudesta ja roolipukujen valmistusratkaisuista, jotka toimisivat eri näyttämötilanteissa. Arvioimme myös syksyn 2016 muuttunutta tuotannon aikataulua ja sen soveltuvuutta puvuston muihin työtehtäviin. Prosessiluonteinen roolipukusuunnittelu vaikutti myös näyttämöllä työskentelevän pukijan työajan käyttöön, sillä hän organisoiti näyttämön sivuille roolipukuvaihdot ja niille soveliaat paikat, joita muutimme ja kehitimme tarvittaessa ensi-iltaviikolle asti.

Lopuksi näytelmän valmistumisesta pidettiin teatterin sisäinen purkupalaveri marraskuussa 2016, jossa keskusteltiin näytelmän työprosessivaiheista. Palaverissa pyrittiin huomioimaan asioita, jotka onnistuivat ja etenkin arvioitiin tapahtumia, jotka vaativat tulevaisuudessa enemmän ennakkointia ja kehittämistä vaativaa ajattelua ja toimintatapaa. Oman pukusuunnittelun arviointia tapahtui koko

työprosessin ajan, mikä vaikutti koko puvustuksen kehitykseen. Välillä se tukahdutti orastavan idean, mutta välillä se pelastikin katastrofin ainekset. Arvioinnista tulisi osata tehdä työväline, joka auttaa huomaamaan ja kehittämään pukusuunnittelua. Se ei saa olla vain negatiivinen ja perustelematon lausuma työstä, vaan sen tulee olla työtä kehittävä eteenpäin vievä näkökulma.

3.7.1 Ohjaajan arvio pukusuunnittelijan työstä

Alla ohjaaja Jukka Heinäsen sähköpostitse lähettämä arvio Jääräpään pukusuunnittelusta. Siinä on arvio koko pukusuunnitteluprosessista. Teksti on suora launaus hänen sähköpostikirjeestään.

”Annukka Valta toimi pukusuunnittelijana ohjaamassani Jääräpää-esityksessä. Jääräpää sijoittuu Muonioon ja Enontekiölle. Osa henkilöistä on saamelaistaustaisia ja osa ”lantalaisia” Helsingistä ja Tukholmasta asti. Koko juttu kertoo pohjoisen ja etelän yhteentörmäyksestä niin parisuhteen kuin kunnallispolitiikankin tasolla. Näin ollen myös pukusuunnittelun keskiössä oli heti alkuun kysymys siitä, miten ratkaisisimme suhteen saamelaiskuoseihin. Olimme heti alkuun melko varmoja, että emme halua tarttua päällimmäisiin vaihtoehtoihin – näyttämölle tuotuina tarkoin varjellut ja paljon informaatiota kantavat perinneasut tuntuvat helposti halventavilta ja kääntyvät väärällä lailla pilakuviksi.

Jääräpään kantava lavastuksellinen idea oli koko näyttämön peittävä lumimaisema, joka toteutettiin kankaalla. Jo varhain suunnitteluvaiheessa syntyi idea puvustuksen ja lavastuksen yhteen solmiutumisen. Toinen päähenkilöistä on pukusuunnittelija, joka ammentaa saamelaisista juurista. Tämän halusimme konkretisoida siten, että modernit puku-uutuudet ikään kuin nousevat lavastuksen maisemasta. Annukka päätyi puhtaasti valkeisiin asuihin, joitten leikkaukset muistuttavat perinteisiä pukuja ja maastoutuvat maisemaan kuin tykkylumiset puut.

Muonion ”lantalaiset” saivat niin ikään varhaisessa vaiheessa kuosikseen maastopuvut. Maastopu kuisten ukkojen lauma muodosti vastaparin päähenkilön, Katjan city- ihmiselle, joka saapuu pohjoiseen ja kohtaa jyrkkää vastustusta. Haimme muoniolaisiin elukkalauman fysiikkaa. Ihmisen ja luonnon yhteen kietoutumista haluttiin korostaa myös sillä, että ensemble esitti porolaumaa. Porolauman vaatekerraksi päättyi luonnonläheisen väriset kerrastot. Ihmismäiset porot ja eläimelliset ihmislauamat ympäröivät uutta tulokasta. Paikalliset naiset, joitten väkivaltaisesta kohtelusta teoksessa huhutaan, esitettiin puolestaan pelokkaana jyrjälaumana, joille Annukka suunnitteli piilopaikoiksi suurella turkiskauluksella varustetut toppatakit.

Omassa ajattelussani teoksen aiheen löytäminen ja sen toistuminen teoksen kaikissa osa-alueissa on tärkeää. Kun työryhmä löytää yhteisen aiheen, jokainen voi lähestyä sitä omalla luovalla tavallaan, ei ohjaajan tai jonkun muun sanelun mukaan. Ja kun keskustellaan ratkaisuista, keskustellaan aina suhteessa teoksen vaatimuksiin – tällöin henkilökohtaiset mieltymykset ovat sivuosassa, ratkaisut tulevat perusteltua eikä työn tekeminen näy henkilökohtaisten pyrkimysten ristiallokkona.

Mielestäni Annukan kanssa oli helppo kommunikoida koko prosessin ajan. Pääsimme myös nopeasti kiinni niihin teemoihin ja aiheisiin, jonka toivoimme lävistävän koko teoksen.

Ohjaajan näkökulmasta Annukka oli luotettava ja rauhallinen työkaveri, jonka kanssa pystyi jakamaan erilaisia prosessiin liittyviä asioita.

Ensi-illan lähestyessä Annukka osoitti myös kykyä reagoida nopeasti ja joustaa. Jouduimme muun muassa vaihtamaan päähenkilön puvustusta viime metreillä. Sen sijaan, että vanhoissa ratkaisuissa olisi roikuttu, Annukka paineli Helsingin-reissulla Hennes Mauritzille ja asu päivitettiin. Kokeneena ammattiteatterilaisena Annukka tiedostaa ajalliset rajoitteet mutta osaa myös luovia niitten puitteissa tehokkaasti. Hän ei hermoile turhista, on tottunut työskentelemään paineen ja erilaistentemperamenttien keskellä, eikä ole mustasukkainen omista ideoistaan.”

ARVIO PUKUSUUNNITTELIJAN TYÖSTÄ JÄÄRÄPÄÄ-NÄYTELMÄSSÄ

Jukka Heinänen 12.2.2018

3.7.2 Kriitikoiden arvostelut puvustuksesta

Kriitikon arvostelut ovat yhden toimittajan kirjoittamia lausuntoja, joissa harvemmin arvioidaan näytelmän pukusuunnittelua. Olen koonnut seuraavia kommentteja Jääräpää-näytelmän arvosteluista, jotka liittyvät pukusuunnitteluun. Arvostelut ovat joko positiivisia tai negatiivisia lausuntoja yhdestä roolipuvusta tai roolipukukokonaisuudesta.

Sanomalehti Kalevan kulttuurisivujen arvostelussa 8.11.2016 (liite 3.s.43), Eeva Kauppisen mielestä Pieran ja Katjan rooleissa olleet näyttelijät onnistuivat parhaiten rooleissaan. Myös pukusuunnittelu oli onnistunut Pieran (kuva 19.) ja näytelmän Muotinäytöksen toppatakkimalliston (kuva 20.) roolipuvustuksessa.

KUVA 19. Kohtaus 14. Kuvassa roolihenkilö Piera Karhuvuoma ja pääroolihenkilö Katja Karhuvuoma (Valta 2016-10-31)

KUVA 20. Kohtaus 3. Hirvas Design Muotinäytöksen toppatakkimallisto ja pääroolihenkilö Katja Karhuvuoma (Valta 2016-10-31)

Nousu-lehden, Rajaton kulttuurimedia, Pete Huttusen arviossa 18.11.2016 (liite 4.s.46). Hän kommentoi seuraavanlaisesti:

”Jääräpää on paikoin sekava. Yksinkertainen pohjoisen mies olisi kaivannut heti alkuun selkeän hahmojen esittelyn. Hauskat ja reippaat keskustelut ja kiukuttelut ovat viihdyttävää seurattavaa. Lapin ukot ovat todella isäntiä. Jääräpäässä näytellään kunnolla yli, mikä sopii näytelmän henkeen. Erityisen hykerryttävä ja uskottava on Aki Pelkonen Nils Palkisen roolissa”. Roolit hänen mukaansa oli suurimmaksi osaksi puettu toppahaalareihin ja karvalakkeihin.

KUVA 21. Kohtaus 6. Kuvassa oikealla Nils Palkkinen ja vasemmalla Asla Karhuvuoma (Valta 2016-10-31)

4 POHDINTA

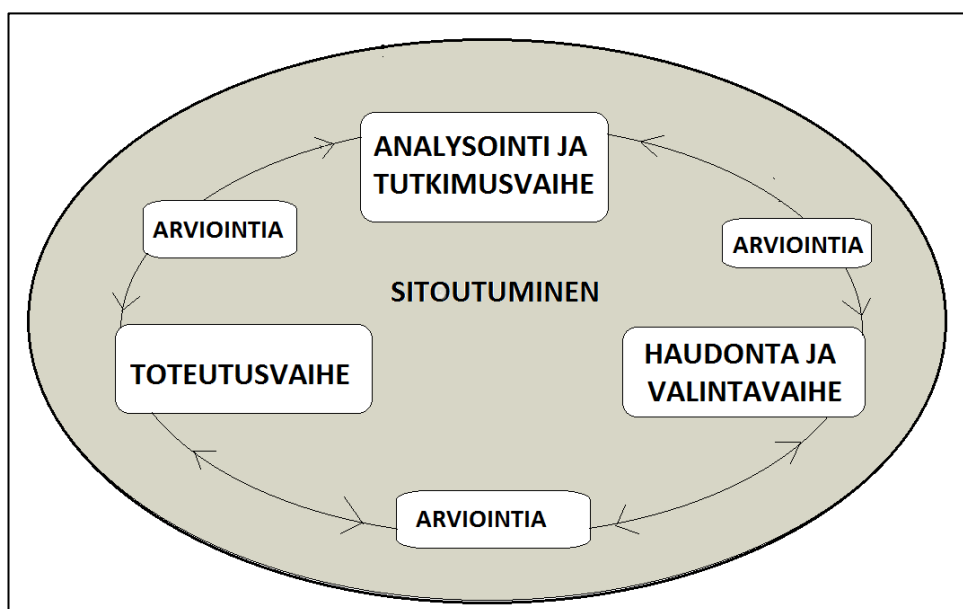
Jo aiemmin valmistuneen pukusuunnittelutyön muistiinpanoista päädyin valmistamaan opinnäytetyöni, jossa tavoitteena oli selvittää, olisiko Gilletten 7 vaiheista ollut apua pukusuunnittelussa. Prosessiluonteisen pukusuunnittelun ongelmat ja ratkaisut liittyvät kantaesitykseen, johon ei ollut löydettävissä mitään ennakkoratkaisuja. Ensimmäinen pukusuunnitteluaineisto oli koottava ns. tyhjistä; tutkittava erilaisia aineistoja, jotka mahdollisesti edesauttoivat tulevan näytelmän pukusuunnittelua. Kantaesityksen pukusuunnittelun haasteita lisäsi käsikirjoituksen erilaiset kehittymisen vaiheet, joista kantaesityksen lopullinen käsikirjoitus valmistui ensi-iltaan. Haastetta lisäsi myös se, että toteutin pukusuunnittelun puvustonhoitajan työni ohessa. Jääräpää-näytelmän pukusuunnittelu ja pääroolihenkilön puvustusratkaisut jäsentyivät käsikirjoituksen myötä.

Opinnäytetyöni tueksi tein muistiinpanoja koko pukusuunnitteluprosessin ajan. Muistiinpanot ovat enimmäkseen käsin tuotettua jäsennettyä ja jäsentämätöntä teksti- ja kuviaineistoa, joita on osittain työstetty tietokoneella ja tallennettu muistitikuille. Ideakuvat ovat nopeita piirroksia, kuvallisia lehtileikkeitä, Googlen tieto- ja kuvahakujen tuotoksia sekä ottamiani nopeita tilanne valokuvia näyttämöharjoituksista. Lehtileikkeisiin ja googlekuvahakuihin en ole pukusuunnittelutyönaikana tallennanut lähdetietoja. Esitin kokoamiani kuvia vain taiteellisen työryhmän sisäisissä palavereissa, enkä osannut tuolloin arvioida opinnäytetyön puutteellisten lähdetietojen vakavuutta.

Muistiinpanot eivät kata kaikkea pukusuunnittelullista tietoa, koska oli tilanteita, joissa niitä ei voinut tehdä tai niitä ei muistanut jälkikäteen työstää. Nopeasti etenevistä näyttämötilanteista kännykkäkameralla otetut valokuvat ovat laadullisesti joko tarkkoja tai epäselviä. Pelkän huonon valokuvalaadun takia tilanteita ei voinut keskeyttää ja uusia. Valokuvauksesta tuli saada lupa koko työryhmältä, jotta se oli harjoituskauden yhteydessä mahdollista pitää muistiinpanovälineenä. Useasti yhtäaikainen muistiinpanojen tekeminen teki tilanteiden seuraamisesta haasteellista, koska koin niiden tekemisen ensiarvoisemmaksi kuin tilanteessa olemisen. Näin jälkikäteen olen huomannut hankaluudeksi sen, että en ollut tehnyt hyvää ja toimivaa muistiinpanojärjestelmää, josta olisi ollut helpompi koota pääroolin taustatiedot.

5 ARVIOINTI

Opinnäytetetyön haasteena oli muistiinpanoista koota päähenkilön pukusuunnitteluun liittyviä tietoja, koska ne olivat linkitettyjä koko näytelmän koskeviin muistiinpanoihin. Niitä löytyi ruutuvihkoista, tietokoneelta ja ne olivat hajallaan olevaa aineistoa. Edellä mainitut haasteet muuttavat pukusuunnittelun etenemisen/kehityksen nopeaan roolihahmojen analysointiin ja tiedon hankintaan. Lyhytkestoiseksi jäävään haudontavaiheeseen ja kokeiluluontoiseen valintavaiheisiin, luonnosten nopeaan kuvallisen/sanallisen tai näyttämö- kokeilutyöstämiseen. Hitaasti syntyneet roolipukusuunnittelun päätökset ja valmistettavien rooliasujen mallit sekä määrät vaikuttivat puvuston työtoimintaan. Gilletten suunnittelu- ja ongelmaratkaisumalli johdatti pukusuunnittelua ja sen puvustusprosessin tutkimista, mistä syntyi hyvä ja uudenlainen tapa kerätä, koota sekä jäsentää aineistoa pukusuunnittelun lähtökohdaksi. Tästä syntyi ajatus kehittää Gilletten vaiheista toimivampi kaaviomalli pukusuunnitteluun.

KUVA 22. Suomen Jääräpää kantaesitys (2016) - pukusuunnittelun ja ongelmaratkaisun vaiheet (Valta, 2018-04-09)

Tein monta kaaviomallia Gilletten vaiheista, mitkä eivät mielestäni palvelleet tämän näytelmän suunnitteluprosessia – ja ongelmaratkaisun näkökulmaa pukusuunnittelun lähtökohdasta. Mallin kehittämiseen olivat pohjana jo aiemmat kokemukset pukusuunnittelijan ja puvustonhoitajan työstä sekä tämän kyseisen näytelmän pukusuunnittelusta. Tarkasteltuani ja pohdittuani kehitin vaiheista kuvan 21. kaavion 2. roolipukujen suunnittelu- ja ongelmaratkaisumalliksi.

Kaavion vaiheiden yhdistämiseen on vaikuttanut prosessiluonteiseksi muodostunut pukusuunnittelutyö. Kaikki vaiheet ovat pukusuunnittelussa tärkeitä ja vaikuttavat toisiinsa koko prosessin ajan. Pukusuunnittelutyön loppuvaiheessa vaiheet tasa- arvoistuvat ja yhdistyvät. Jätin numeroinnin pois, koska kaikki vaiheet vaikuttavat toisiinsa koko pukusuunnittelun ajan, eikä silloin ole numerojärjes-

tyksellä merkitystä. Työvaiheiden edetessä palasin edellisiin vaiheisiin saadakseni tukea sekä vahvistusta pukusuunnitteluun ja esille tulleisiin ongelmiin. Näiden vaiheiden tasa-arvoisuus pukusuunnittelussa korostui, koska pukusuunnitteluun ei ollut vertailupohjaa aikaisemmista pukusuunnittelullisista ratkaisuista. Kaikki pukusuunnitteluun liittyvä tietopohja löytyi Mikko-Pekka Heikkisen Jääräpä-romanista, ohjaaja Jukka Heinäsen näytelmän käsikirjoituksesta, suunnitteluryhmän ideoista sekä näyttämöharjoitusten ja harjoitusvaatteiden kootuista käytännön havainnoista.

Pukusuunnitteluun vaikuttivat myös näytelmän harjoitusjaksolla tapahtuneet toimintojen ja kohtaus-ten korjaukset sekä näyttelijän roolin kehityskaaren jäsentyminen. Pukusuunnittelun tärkeimpiä lähteaineistotietoja syntyi syksyllä 2016 näyttämöharjoitusten yhteydessä kokeilluista harjoitusvaatteista sekä käsikirjoituksesta päivitetystä kohtausluetteloista. Ne yhdessä jäsensivät, mitä roolilla tuli olla päällä kussakin kohtauksessa, montako rooliasua roolissa tarvittiin, jotta puvustus tuki näyttelijää roolityöskentelyssä ja antoi roolihahmosta selkeän kuvan katsojalle. Pukusuunnittelussa sekä roolivaatteiden valmistuksessa tulee huomioida, että työ on valmis vasta, kun se on osa näytelmänvisuaalista kokonaisuutta. Gilletten vaiheet ja niistä kehittämäni uusikaavio selventävät ja helpottavat pukusuunnittelua.

5.1 Opinnäytetyön merkitys

Opinnäytetyöni suurin merkitys on se, että kehitin Gilletten vaiheista oman kaavion, joka on koke- mukseni perusteella toimivampi analysoinnin lähde Jääräpään pääroolin pukusuunnittelussa. Perus- teluna on pitkäkestoinen ja monivaiheinen pukusuunnittelutyö, jossa harjoituskaudella kaikki vaiheet korostuivat työn sitoutumiseen. Pääroolin taustatiedot kehittyivät hitaasti päätyen tärkeän harjoitus- kauden roolipukupäätöksiin. Uudessa mahdollisissa pukusuunnittelutyössä pyrin käyttämään ja hyö- dyntämään tekemääni analysointia, kehittämäni kaaviota sekä Gilletten vaiheita. Jäsen- nän ja paran- nan muistiinpanoja sekä varaan niiden työstämiseen ajan, jotta ne olivat helposti löydettävissä ja käytettävissä. Muistiinpanovälineenä tulevaisuudessa tulen käyttämään tablettitietokonetta, jossa on mahdollisuus tehdä, työstää, kuvata ja tallentaa tausta-aineistot yhteen paikkaan.

Opinnäytetyöstä on apua ammatti- ja harrastajateattereiden pukusuunnitteluun ja sen opetukseen- Kehittämäni kaavio auttaa pukusuunnittelua. Se toimii myös opasteena teattereiden henkilökunnalle selventäen pukusuunnitteluun vaikuttavat lähtökohdat ja tekijät. Kaaviossa on mainittu pukusuunnit- telun pääkohdat, joiden avulla pystytään helpottamaan teatteriesityksen puvustuksen suunnittelua.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

BALME, Christopher B. 2008. Johdatus teatteriin. Suomentanut Pirkko Koski. Paino Hansaprint Oy Like kustannus Oy HKI Vantaa 2015.

ELOKUVANTAJU 2011-02-27, Oppimateriaali, Käsikirjoittamisen käsitteitä ja tehtäviä. Käsitteitä: Päähenkilö [viitattu 2018-04-09]. Saatavissa: <http://oppimateriaali.wikidot.com/henkiloe>

GILLETTE, J. Michael 2000. Theatrical Design and Production: An Introduction to Scene Design and Construction, Lighting, Sound, Costume, and Makeup. Fourth Edition. Mountain View, California, London, Toronto: Mayfield Publishing Company.

HEIKKINEN, Mikko-Pekka 2014. Jääräpää-romaani.

HIRVIKOSKI, Reija 2009, toimittaja. Puvut, Pirjo Valinen, Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2009.

HIRVIKOSKI Reija 2009, toimittaja. Puvut, Pirjo Valinen. Käsite: Harjoitusvaate (viitattu 2018-04-09). Vammalan kirjapaino/ Sastamala 2009.

HIRVIKOSKI Reija 2009, toimittaja. Puvut, Pirjo Valinen. Käsite: Roolipuku eli roolivaate (viitattu 2018-04-09). Vammalan kirjapaino Sastamala 2009.

NOODI 2011-02-27, Oppimateriaali, Käsikirjoittamisen käsitteitä ja tehtäviä[verkkoaineisto]. Käsitteitä: Kohtaus [viitattu 2018-04-09]. Saatavissa: <http://oppimateriaali.wikidot.com/kohtaus>

NOODI 2011-02-17, Oppimateriaali, Käsikirjoittamisen käsitteitä ja tehtäviä. Käsitteitä: Kohtausluettelo [viitattu 2018-04-09]. Saatavissa: <http://oppimateriaali.wikidot.com/kohtausluettelo>

NOODI 2011-02-17, Oppimateriaali, Käsikirjoittamisen käsitteitä ja tehtäviä[verkkoaineisto]. Käsitteitä: Näytös [viitattu 2018-04-09]. Saatavissa: <http://oppimateriaali.wikidot.com/naeytoes>

NOODI 2011-02-27, Oppimateriaali, Käsikirjoittamisen käsitteitä ja tehtäviä. Käsitteitä: Roolihenkilö [viitattu 2018-04-09]. Saatavissa: <http://oppimateriaali.wikidot.com/henkiloet>

OPPIMATERIAALI 2013-03-26, Kolmoiskurssi: Näytelmän osat ja rakentuminen[verkkoaineisto]. Käsitteitä: Käsikirjoitus [viitattu 2018-04-09]. Saatavissa: <http://kolmoskurssi.blogspot.fi/2013/03/naytelman-rakentuminen-draaman-osaset.html>

SIVISTYSSANAKIRJA 2018-04-09, Suomi Sanakirja[verkkoaineisto]. Käsitteitä: Kantaesitys [viitattu 2018-4-9]. Saatavissa: <https://www.suomisanakirja.fi/kantaesitys>

SIVISTYSSANAKIRJA 2018-04-09, Suomi Sanakirja[verkkoaineisto]. Käsitteitä: Näytelmä [viitattu 2018-4-9]. Saatavissa: <https://www.suomisanakirja.fi/naytelma>

WECKMAN Joanna 2018-04-11, Elokuvatapun artikkelisarja, Weckman: Buren ja Fiiun jälanjäljissä – Pukusuunnittelijan elokuvaproduktiossa [viitattu 2018-04-11]. Saatavissa: http://elokuvan-taju.uiah.fi/oppimateriaali/lavastus/artikkelit/weckman_pukusuunnittelijana.jsp

KUVALUETTELO

- Kuva 1. OULUN KAUPUNGINTEATTERI OY, Oulun kaupunginteatterin Jääräpää-näytelmän juliste. Sijainti: Oulu: Oulun kaupunginteatteri Oy.
- Kuva 2. VALTA, A-M. 2018-02. Kaavio J.M.Gilletten 7 vaiheen kaavio teatterityön suunnitteluun- ja ongelmratkaisuun, J.M.Gillette 2000, 20.[digikuva]. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 3. VALTA, A-M. 2018-04-09, Pukusuunnittelu ajalta 2015-2016.Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 4. VALTA, A-M 2015-2016, 2018, Kuvaus romaanin tiedot pääroolihenkilöstä, tapahtumapaikoista, tapahtumista ja tapahtuma-ajasta. Sijainti: Oulu: Tekijän manuaaliset ja sähköiset kokoelmat.
- Kuva 5. VALTA, A-M. 2015-16, 2018, Ideakuvat sisävaatteista. Sijainti: Oulu: Tekijän manuaaliset ja sähköiset kokoelmat.
- Kuva 6. VALTA, A-M. 2015-16, 2018, Ideakuvat ulkovaatteista. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 7. VALTA, A-M. 2015-2016, 2018, Kuvaus pääroolihenkilöstä käsikirjoituksen perusteella. Sijainti: Oulu: Tekijän manuaaliset ja sähköiset kokoelmat.
- Kuva 8. VALTA, A-M. 2015-2016, 2018, Ideakuva käsikirjoituksen sisävaatteista. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 9. VALTA, A-M. 2015-2016, 2018, Ideakuva käsikirjoituksen ulkovaatteista. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 10. VALTA, A-M. 2018, Ideataulu, Kevään 2016 pääroolihenkilön pukusuunnittelun koostettu kuvasarja. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 11. VALTA, A-M. 2016-03-24, Julistekuvauksessa käytetty roolivaate[digikuva]. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 12. VALTA, A-M. 2018-03-14, Kuvakollaasi Roolipukuluonnoksista[digikuva]. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 13. VALTA, A-M. 2016-10, Kuvakollaasi, roolipuvun muutokset[digikuva]. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 14. VALTA, A-M. 2018, Ideataulu pääroolihenkilön pukusuunnittelusta. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 15. VALTA, A-M. 2016-10-31, Jääräpää-kantaesityksen 2016 roolipuvustus, näytös I. [digikuva]. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.
- Kuva 16. VALTA, A-M. 2016-10-31, Jääräpää-kantaesitys 2016 roolipuvustus, näytös II. [digikuva]. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.

Kuva 17. VALTA, A-M. Kuvasarja Jääräpää näytelmän kohtauksista:1, 2, 3, 5, 6-7, 7, 9, 10, 11, 12, 14, 16, 17, 18(I-III),19 ,19-20, 20, 21, 23 ja 24[digikuva]. Valta 2016-31-10. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.

Kuva 18. VALTA, A-M. 2018-04-09, Aikakuvaus, pääroolihenkilön pukusuunnitteluvaiheet 2015-2016. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.

Kuva 19. VALTA, A-M. 206-10-31, Kohtaus 14. Kuvassa roolihenkilö Piera Karhuvuoma ja pääroolihenkilö Katja Karhuvuoma [digikuva]. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.

Kuva 20. VALTA, A-M. 2016-10-31, Kohtaus 3., Hirvas Design Muotinäytöksen toppatakkimallisto ja pääroolihenkilö Katja Karhuvuoma [digikuva]. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.

Kuva 21. VALTA, A-M.2016-10-31, Kohtaus 6. Kuvassa oikealla Nils Palkkinen ja vasemmalla Asla Karhuvuoma [digikuva]. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.

Kuva 22. VALTA, A-M. 2018-04-09, Suomen Jääräpää Kantaesitys 2016 - pukusuunnittelun ja ongelmaratkaisun vaiheet. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset kokoelmat.

LIITTETIEDOT

Liite 1. VALTA A-M. 2016-10-14, Jääräpää näytelmän kohtausluettelo, 2016-10-14. Sijainti: Oulu: Tekijän sähköiset ja manuaaliset kokoelmat.

Liite 2. EEVA LEHDEN TOIMITUS 2016-11-25, Jääräpää naurattaa ronskeilla puheillaan [verkkoaineisto].

[viitattu 2016-02-25]. Saatavissa: <https://www.eeva.fi/jutut/kulttuuri/teatteri/jaarapaa-naurattaa-ronskeilla-puheillaan>. Arvio löytyy Eevan numerosta 12/2016.

2018 -04-12 Saatavissa: <https://www.apu.fi/artikkelit/jaarapaa-naurattaa-ronskeilla-puheillaan>

Liite 3. SANOMALEHTI KALEVA, EEVA KAUPPINEN 2016-11-8, Arvio: Näökäs Lappi-lavastus Oulun kaupunginteatterissa[verkkoaineisto][viitattu 2018-02-25]. Saatavissa:<http://www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/arvio-naokas-lappi-lavastus-oulun-kaupunginteatterissa/743007/>

Liite 4. NOUSU, RAJATON KULTTUURIMEDIA, HUTTUNEN PETE 2016-11-18, Mikko-Pekka Heikkisen romaaniin perustuva Jääräpää jättää hymyn huulille[verkkoaineisto],[viitattu 2016-12-25]. Saatavissa: <http://www.nousu.net/sekava-jaarapaa-jattaa-hymyn-huulille/>

LIITE 1. Jääräpää-näytelmän kohtausluettelo (Valta 2016-10-14)

JÄÄRÄPÄÄ - KOHTAUSLUETTELO

14.10.2016

INÄYTÖS	Sivu	Ilta	Tommi	Hannu	Anneli	Heli	Mimma	Mikko	AKI	Taavi	Timo	KU	KEKE	MARKO	Juha	linu	
1.	Pimeys																
2.	Katja		Katja				MiaMa	Jannina	Jaatinen	tarmo	Pekka T	Magga	valtuutettu			muonil.	
			Katja	Asla	Piera	Lisa-M.			Bertil H.	tarmo	Pekka T	Magga	valtuutettu			muonil.	
3.	Asla		Katja	Asla	Piera	Lisa-M.	Muoti	Muoti	Bertil H.	Nils P.	Pekka T	Magga	valtuutettu			muonio Muoti	
4.	Vitta-A				Piera	Lisa-M.											
5.	Tervetuloa pohjois		Katja														
6.	Aslan video			Asla						Nils P.							
			Katja		Piera	Lisa-M.	Mootk	Mootk	Bertil H.	Nils P.	Pekka T	Magga	Muilut.	Muilut.	etelänm.	Muilut.	Mootk
7.	Kunnanraja		Katja		Piera				Bertil H.		Pekka T		Muilut.	Muilut.	etelänm.	muilut.	
8.	Lisa Mimmi		Katja			Lisa-M.	MiaMA	Jannina	jaatinen	tarmo	Pekka T		Muonil.			Muonil	
9.	Mango		Katja			Lisa-M.	smark	Smark	Smark.	Smark.			Smark.			Smark.	
10.	Torakumpu		Katja	Asla													
11.	Ahman tappo				Piera							Magga					
12.	Kukitus		Katja				MiaMA	Jannina	jaatinen	tarmo	Pekka T		valtuutettu				
13.	Avanto					Lisa-M.											
Ilinäytös			Ilta	Tommi	Hannu	Anneli	Heli	Mimma	Mikko	AKI	Taavi	Timo	KU	Nä	Nä	Juha	linu
14.	Poroerottelu		Katja		Piera		poro	poro	poro	poro	poro	poro	poro	poro	poro	poro	poro
15.	Radikaalit		Katja			Lisa-M.	MiaMA	Jannina	Smark.	Smark.	Smark.		smark.			smark.	smark.
16.	Ystävänpäivä		Katja	Asla													
17.	Terapia		Katja	Asla						tarmo	Terry J.						
18.	Perhekuva																
	I Osa		Katja	Asla	Piera	Lisa-M.											
	II Osa		Katja	Asla	Piera	Lisa-M.											
	III Osa		Katja	Asla			Poro	Poro	Poro	poro	Poru	poro	poro	Poro	Poro	Poro	Poro
19.	Suomi24		Katja		Piera		Radik.	Radik.	jaatinen	tarmo	Pekka.T		Muilut.	Muilut.	Muilut.	Muilut.	Radik.
							Sot	Sot	Sot		Sot	sot		Sot	Sot	Sot	Sot
20.	Strategia		Katja				x	x	x			x	x	Veijo S.	x	x	x
21.	Kurinpalautus		Katja				x	x	x			x	x	Veijo S.	x	x	x
22.	Eräkämpä			Asla						Nilas P.							
23.	Rovio		Katja		Piera	Lisa-M.	MiaMA	Jannina			Nilas P.						Radik.
24.	Aurinko		Katja	Asla						Nilas P.							

LIITE 2. Liite on suora lainaus internet -lähteestä www.eeva.fi/jutut/kulttuuri/teatteri/jaara-paa-naurattaa-ronскеilla-puheillaan

"TEATTERI
Jääräpää naurattaa ronskeilla puheillaan

TOIMITUS 25.11.2016, 13:20 0

Iida-Maria Heinosen näyttelemä Katja tulee Lappiin kunnanjohtajaksi. Kunnanjohtajaksi valittu Katja Karhuvuoma on tullut Helsingistä Ylä-Lappiin työn ja miehensä perässä. Hän haluaa kuntaliitoksen avulla parantaa elinoloja. Vaikeuksia riittää. Etenkin jääräpäinen appiukko asettaa kapuloita miniän polulle.

Näytelmä perustuu **Mikko-Pekka Heikkisen** kirjaan. Olisin toivonut ohjaaja **Jukka Heinäselältä** jäntevämpää dramaturgista otetta. Nyt kokonaisuus oli hieman sekava. Irrallisia ihmisiä tuli ja meni, eikä katsoja aina tajunnut, kuka oli kuka. Suosittelenkin kirjan lukemista ennen näytelmän katsomista.

Parasta Oulun kaupunginteatterin esityksessä ovat lavastus ja valaistus. **Sattva-Hanna Toiviainen** luo kankaiden avulla lähes täydellisen Lapin maiseman nietoksineen. Valosuunnittelija **Mika Ryynänen** täydentää illuusion pakkasineen ja kuutamoineen. Yleisö innostui Lapin miesten rehevästä kielenkäytöstä. Näyttelijät hoitivat osuutensa mallikkaasti, etenkin **Hannu Pelkonen** epämiellyttävän appiukon roolissa.

Teksti: Eija Huusari "

Jääräpää Oulun kaupunginteatterissa. Arvio löytyy Eevan numerosta 12/2016.

LIITE 3.

Liite 3. on suora lainaus internet -lähteestä www.kaleva.fi.

"Arvio: Näökäs Lappi-lavastus Oulun kaupunginteatterissa | Kulttuuri ...
www.kaleva.fi/uutiset/kulttuuri/arvio-naokas...oulun-kaupunginteatterissa/743007/
 hakusan Jääräpää Oulun kaupunginteatteri 25.2.2018

Katja ja Asla Karhuvuoman (Iida-Maria Heinonen ja Tomi Enbuska) vuorovaikutus ei suju niin kuin Hugh Grantilla ja Julia Robertsilla romanttisessa komediassa Notting Hill. Vierailevan lavastajan Sattva-Hanna Toiviaisen idea on kääriä kaksikko ja koko näyttämö lumipeitteeseen. KUVA: Jussi Tuokkola

KULTTUURI 8.11.2016 14:37

ARKISTO

EEVA KAUPPINEN

MAINOS

Kantaesitys

Oulun kaupunginteatteri: Jääräpää. Mikko-Pekka Heikkisen romaanin dramatisointi ja ohjaus Jukka Heinänen. Lavastus Sattva-Hanna Toiviainen. Koreografia Petri Kauppinen. Pukusuunnittelu Annukka Valta. Valosuunnittelu Mika Ryyänen. Äänisuunnittelu Kari Koret. Suuri näyttämö 4.11.

Oulun kaupunginteatterin *Jääräpää*ä hallitsee Lapin luonto ja maisema. Vieraileva lavastaja **Sattva-Hanna Toiviainen** on ratkaissut arktisen pohjoisen olosuhteet ja kaamoksen käärimällä koko näyttämön valkeaan peitteeseen.

Vastaavasti kuin ihminen voi joutua maahisen tai harakan houkuttelemana metsänpeittoon, kainuulaissyntyisen **Mikko-Pekka Heikkisen** romaanin henkilöt ja eläimet ajetaan nyt lumenpeittoon.

Silmät rävähtävät auki, kun ensi kerran näkee valosuunnittelija **Mika Ryynäsen** valaisemat nietokset, taustalla kelluvan jäätävän kuun ja valkealla karvalla korostetut avannon reunat.

Upea näkymä ja kirkas ajatus. Pitkästä, pitkästä aikaa teatteriin on katettuna näin vaikuttava kangaslavastus. Näökäs (komea) lavastus kuroo yhteen eri suuntiin siroavaa tarinaa.

Heikkisen romaanissa on niin paljon lankoja, ettei dramaturgi ja ohjaaja **Jukka Heinänen** saa niitä kaikkia liittymään yhteen. Iso idea jää uppuraan (sumuun).

Jouhevasti ja lyhyinä kohtauksina hän juoksuuttaa tarinaa. Joh joh joh, juttu kulkee aluksi ja jolkottaa kuin poro kairassa.

Petri Kauppisen ryhmäkoreografiat koko tokalle ja pyörönäyttämö panevat vauhtia koparoihin.

Mutta materiaalia lapioidaan sisään koko ajan lisää. Katsojalla on vaikeuksia ymmärtää, miten henkilöt ja haarat liittyvät toisiinsa. Etenkin niillä, jotka eivät ole lukeneet pohjana olevaa kirjaa.

Uudeksi kunnanjohtajaksi valittu Katja Karhuvuoma (**Iida-Maria Heinonen**) on tullut yhdistämään Muonion ja Enontekiön kunnat. Hänen missionsa on viedä Tunturi-Lappia eteenpäin alamäkilatua pitkin.

Vastassa on dissausta karvareuhkavaltuustoilta ja kiristystä Itsenäisten saamelaisten puolueelta.

Esikuvana kummittelee Kittilän savustettu kunnanjohtaja **Anna Mäkelä**, joka tarttui Levin hissi-kauppoihin.

Katjan pahin vastus on oma appiukko, Piera Karhuvuoma (**Hannu Pelkonen**), joka on itse tehty samaani, pahoinpitelijä ja lopulta myös tuhopolttaja.

Puoliso Asla (**Tomi Enbuska**) menestyy lokalisoimalla Canada Goose -muotia, mutta ei osaa puhua. Asla haluaa irti isän mallista. Niinpä hän etsii tukea *Notting Hill*-elokuvan **Hugh Grantista**.

Saamen ja lannan lippujen lisäksi lavalla heiluvat Wife Beater Revenge Clubin kyltit. Barrikadeille on noussut myös vaimonhakkaajia vastustava sisarkunta. Naisiin kohdistuva henkinen ja fyysinen väkivalta on muiden ohessa yksi Jääräpään teemoista.

Jos kaiken ynnää, tärkeää on jättää alkuperäiskansan elinkeino rauhaan, tunturit rauhaan, kaikki naiset sekä puhumattomat miehet rauhaan.

Parasta ovat iso persoonat kuten Hannu Pelkosen Piera ja Iida-Maria Heinosen linjakkaasti näyttelijä Katja. Pukusuunnittelija **Annukka Valta** pääsee irrottelemaan Pieran Black Sabbath -lookissa ja Canadian Goose -toppapakumallistossa.

Hyvinä tyyppeinä esiin nousevat kansanomaiset Nils Palkinen (**Aki Pelkonen**) ja Lappi-romantikko, Canada Goosen toimitusjohtaja Bertil Hummelgård (**Mikko Leskelä**). Yleisö oikein hamuaa näitä hauskoja hetkiä ja syö vähän aikaa tekijöiden kädestä.

Kokonaisuutena Jääräpäältä tekee mieli anoa ratkes-henkeen ihan niin kuin Katja Aslalta: "Vuorovai-kuta mun kans, pliiis!" "

LIITE 4. Liite on suora lainaus internet -lähteestä www.nousu.net/sekava-jaarapaa-jattaa-hymyn-huulille/

”NOUSU, RAJATON KULTTUURIMEDIA, 18.11.2016, Pete Huttunen

JÄÄRÄPÄÄ JÄTTÄÄ HYMYN HUULILLE

[Mikko-Pekka Heikkisen romaanin perustuva Jääräpää jättää hymyn ...](http://www.nousu.net/sekava-jaarapaa-jattaa-hymyn-huulille/)

www.nousu.net/sekava-jaarapaa-jattaa-hymyn-huulille

hakusan Jääräpää Oulun kaupunginteatteri 25.2.2016

<http://www.nousu.net/sekava-jaarapaa-jattaa-hymyn-huulille/>

Pohjoisessa asuu jääräpäistä väkeä. Talven pimeys ja kylmyys piilottaa värit ja muodot. Viima puhalttaa uudet ajatukset pois. Kangistunutta mieltä voi onneksi käydä tuuletta-massa teatterissa. Oulun kaupunginteatteri on tuonut suurelle näyttämölle lapin kaa-moksen ja valkeaa lunta. Synkkyyteen ei kuitenkaan tarvitse vaipua. Jukka Heinänen on sovittanut näytelmäksi Mikko-Pekka Heikkisen romaanin *Jääräpää*. Moniulotteinen ker-tomus on hyväntuulinen ja hauska. Ensi-ilta oli 4. marraskuuta.

Jääräpää on rakkaustarina, jossa Helsingin ”latteliberaali” kohtaa pohjoisen ”tunturiänkyrän”. Läh-tökohta on veikeä. **Iida-Maria Heinonen** saapuu Helsingistä pohjoiseen näyttelämään helsinki-läistä Katjaa. Tapahtumapaikkana ovat Muonio ja Enontekiö, mutta kirjailija Heikkisen mukaan ”ou-lulaiset ovat ehdottomasti jääräpäitä”. Epäluuloinen pohjoisen junttura saattaisi ajatella, että meihin suhtaudutaan ymmärtävän hyväntahtoisesti – vähän niin kuin siihen jälkeensä jääneeseen veljenpoi-kaan

Tarinassa Katja Karhuvuoma on muuttanut avioliiton kautta Muonioon uudeksi kunnanjohtajaksi. Aviomies Asla Karhuvuoma (**Tomi Enbuska**) tuunaa Ganada Goose -vaatteita Lapin koristuksin tu-risteille myytäväksi. Aslan intohimona ovat romanttiset komediat. Ehdoton suosikki on **Nothing Hill**, jossa **Hugh Grantin** esittämä mies osaa puhua ja pussata, vaikka vastaparina on **Julia Robert-sin** esittämä filmitähti. Pian Katjalle selviää, että Lapissa on synkkä perinne, jossa mies ratkoo per-heriitoja nyrkein. Ilmassa on moninaisia jännitteitä yli sukupolvien.

Jääräpää on sekä paikka että mielentila. Katjan tavoite on yhdistää Muonion ja Enontekiön kunnat, ja rakentaa alamäkilatu molempien kuntien alueille. Hanke herättää suurta vastustusta. Ankarin vas-tustaja on Aslan isä, Katjan appiukko Piera Karhuvuoma (**Hannu Pelkonen**). Tähän kun lisätään naisten vastarintaliike, etelän terapeutti, petoviha ja muita pieniä sivujuonteita, on tarina niin täynnä sisältöä, että näytelmän seuraaminen voi olla haastavaa.

Yksinkertainen lavastus on toimiva. Valkoinen maa, revontulet ja valaistus luovat kaamoksen ja pak-kasen tunnelmaa. Tämä tuntuu katsomossa asti pieninä vilunväreinä. Puvuiksi on valittu lähinnä toppa-asuja ja karvalakkeja. Mitään ylimääräistä ei ole. Kylä on toteutettu hauskaasti pienillä taloilla, ja esimerkiksi moottorikelkat tunnistetaan äänistä. Välillä vaadittaisiin hyvää visuaalista mielikuvi-tusta, sillä en olisi ymmärtänyt kaikkea alkuteosta lukematta.

Hauskat ja reippaat keskustelut ja kiukuttelut ovat viihdyttävää seurattavaa. Lapin ukot ovat todella isäntiä. Jääräpäessä näytellään kunnolla yli, mikä sopii näytelmän henkeen. Erityisen hykerryttävä ja uskottava on **Aki Pelkonen** Nils Palkisen roolissa. Samaa selittämätöntä läsnäoloa olisin kaivannut

laajemmin. Teksti on rikasta ja sitä lausutaan murteella ja antaumuksella, mutta välillä kaikesta ei tahdo saada selvää. Ehkä sanoja oli liikaa.

Jääräpää on paikoin sekava. Yksinkertainen pohjoisen mies olisi kaivannut heti alkuun selkeän hahmojen esittelyyn. Rönsyjä on liikaa ja kerronta poukkoilee. Luin kirjan etukäteen, mikä helpotti huomattavasti seuraamista. Keskustelin myöhemmin ystäväni kanssa näytelmästä. Ne jotka eivät olleet lukeneet kirjaa, olivat ymmärtäneet osan kohtauksista toisin, ja joitakin kohtia sisällöstä ei ollut ymmärretty lainkaan. Taiteen ja viihteen voi kokea monella tavalla oikein, mutta tässä tapauksessa se ei ole välttämättä hyvä asia.

Jääräpäätä ei kannata lähteä katsomaan kulmat kurtussa ja kritiikki mielessä. Hauska näytelmä sisältää kipeitäkin aiheita, mutta pääosassa ovat etelän ja pohjoisen kulttuurierot, ja ennen kaikkea lapinmiehen jääräpäisyys muutosten edessä. Appiukko Pieran motto on "Mie vastustan". – ja Piera vastustaa kaikkea mitä miniä, etelän "riuku", edustaa.

Jääräpään ensi-illan aikoihin oli hauska seurata, miten Tampereen ratikkahanketta vastustettiin muun muassa itsemurhariskin lisääntymisellä. Todellisuus on absurdimpaa kuin fiktio. Aihe on aina ajankohtainen – jopa Etelä-Suomessa.

Jääräpäätästä jää hyvä mieli. Harmiton näytelmä sopii useallakin tavalla pohjoisen hyiseen kaamokseen. Lopussa on rakkautta ja lopulta valoakin.

Jääräpää Oulun kaupunginteatterin suurella näyttämöllä

Ohjaus ja dramatisointi, Jukka Heinänen Mikko-Pekka Heikkisen alkuteoksesta”

